

И/Н

Л. ЮСУПОВ

ЧУЛ ТУРГАЙИ

W. Loynd

ИБРОЙИМ ЮСУПОВ

ЧЎЛ ТЎРҒАЙИ

Шеърлар ва достон

**ҒАФУР ҒУЛОМ НОМИДАГИ АДАБИЕТ
ВА САҢЪАТ НАШРИЕТИ**

Тошкент—1972

С(Қорақ)
Ю91

Юсупов Ибройим.

Чул тұрғайи. Шеърлар. Қорақалпоқчадан тәржима
Т. Рафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриё-
ти, 1972.

184 бет. Тиражи 8 000.

Юсупов И. Стенной жаворонок.

С(Қорақ).

Индекс 7-4-3

«ЧУЛ ТУРГАЙИ»ГА ЯНГИ ПАРВОЗИ

«Чул тургайи» тўплами қорақалпоқнинг забардаст шоири Ибройим Юсуповнинг юраги яратган тиниқ, тўқнили, замзамали чашма. Ундан баҳраманд бўлиш— гўзаллик, шеърят, юксак туйғулар бахш этадиган шодликка бўлган ташналикни қондиришдир.

«Чул тургайи» парвози ўзбек китобхонлари юрагига Қорақалпоғистон туپроғининг ҳароратли нафасини, ўзига хос қўнғ табиатини, кичик халқнинг бахтиёрликдан уриб турган катта юрагини, унинг қўшқларини олиб киради.

Ҳар бир адабий асар у ё бу ёзувчиник ўч мавған муҳитдан, ижтимоий ҳаётдан, ҳуллас, ўзи мансуб бўлган халқ ҳаётидан бир лавҳадир. Теран туйғу ва кенг назарли шоир Ибройим ўз халқининг куйчиси, бўғин-бўғини билан, борлигини тутган томиру асаб торлари билан ўз халқининг фарзанди — бинобарини, куйлари— қорақалпоқ овозидир.

Ўтмишда қирилиб, тугилиб, йиқилиб яна қаддини ростлаб азбаройи туپроғига, яшашга садоқати туфайли курашлардан омон чиққан халқнинг Октябрь туфайли топган бахтидан куйлайди шоир. Ҳақиқатан ҳам, қадимдан шу кунгача узоқ йўл босиб, кўра-кўра доно бўлган, кураша-кураша кучга тўлган, меҳнат қилиб бахтга эришган халқ ҳаётига, энди, Амударёни ҳатлаб ўтиб коммунизм келяпти.

Шоир Ватан ҳақида куйлайди. Ватан ҳақида тушунча бениҳон кенгайиб, куйларимиз кўрмаган туپроқнинг бизга таниш бўлмаган кенгликлари, йилловлари, дарё-ю денгизи чегараларидан ўтиб беш қиррали юлдуз норлаган ерларга ёйилиб кетади. Бугун Совет туپроғи унга Ватан. Бу Ватанга ишқини, бу Ватаннинг халқлари ўртасидаги дўстликни ўз ома тили — саҳроини, дўриллаган, «шинирааса гозлар ҳуркиб кетадигани», «ёлғовини билмайдиган тили»да куйлайди.

Ибройимнинг куйлари гўзал, ранг-баранг! Теран ўйлар, йирик муҳим гоялар, ёлқинли, юксак, бокира туйғуларини халқнинг минг-минг йиллар мобайнида яратиб, сайқаллаб келган тилида ифодалайди. Табиат билан, яллов, саҳролар, денгиз ва дарёлар, гою турғайлар билан тиллашадиган халқнинг тили боғ бўлади, фикрлар ифодаси кўпинча образли бўлади. Ибройим-

нинг шеърлари ана шу халқ дилининг ҳаракатлари, шу халқ ҳаётининг ёрқин лавҳалари, яхлит парчаларидир. Улар халқ дилини, табиат тилини фарзандлиги, граждандлигининг садоқатли туйғуси билан чуқур ҳис қилиб ифтихор билан ёнган.

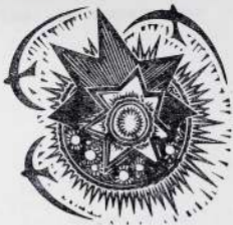
Давримиз кетди ишлар, қаҳрамонликлар, катта орзу ва режалар даври, давримиз совет туПРОГининг қабила-лар ҳам халқларга тенг ягона оиласида бахтлиг топган даври. Шу туфайли дўстлик жамиятимизнинг ҳаракатлантирувчи кучларидан бири, шу туфайли дўстлик шоирларимизнинг бош қўшини бўлиб қолган.

Алломалар тоғларининг юксаклигини, туПРОК кайри-нинг чуқурлигини, Аму сувини ўлчаб олишлари мумкин, лекин дўстлик туйғуларини, меҳру муҳаббатини ўлчаб ололмаслар, дейди шоир ва ўзи бу бениҳон туйғунин юксак ҳароратда куйлайди, унинг қўшиқлари билга ўзи кезиб чиққан Совет республикаларини, уларнинг халқларинин «ёрқин қўли, тили» шеърларида кели қилиб беради. Zero, «шеъринг кўзини бўлса юрагини сўқир!» дейди шоир. Ибройимнинг юраги эса сезгир, меҳрга тўла, ҳаёт берадиган илҳом ва қўшиқларга очиқ тоза юрак.

«Чўл тўрғайи» ўзбек китобхонага қардош қорақалпоқ халқининг оташин атоқли ёзувчиси қалмишининг янги тортини. Бу китобда ҳам ўқувчига ланг очиб берилган шоир юраги! Биз унда халқ юрагини ўқиймиз, курашли ўтмишини ўқиймиз, шуҳратли Тўмарис момонининг тирик сўймосини ёнимизда ҳис қиламиз, бутунги бахтиёр халқ қўшинига ёр бўламиз, бу қўшиқлар — ҳали сиз ўқияжак янги қўшиқлар.

Ҳа халқни ардоғидаги, меҳридаги севимли шоир Ибройим Юсупов ўзбек халқи ва кўп миллатли Совет халқларининг ҳам алақачон севимли куйчиси бўлиб қолган. Унинг шеърларини китобхон истаб, иллаб, топиб ўқийди. «Чўл тўрғайи» ўша шеърятга, нафосатга, гўзалликка ташна юракларга тез кириб бориб, унда бузилмас уя қуриб, қўним топиб қоладиган китоб.

ЗУЛФИЯ

ШЕЪРЛАР

КҮНГИЛ КҮНГИЛДАН СУВ ИЧАР

Охулар сув ичар сөйдан,
Ғоә-урдак кўлдан сув ичар.
Кўнгил-чи, сув ичар қайдан?
Кўнгил кўнгилдан сув ичар.

Кўрлим оқ қуш ўйинларин,
Майин эгмин бўйинларин,
Сотингандай ошиқ ёрин,
Кўнгил кўнгилдан сув ичар.

Отлар дупур-дупур, кишнаб,
Ўртиншар уюрин излаб,
Кўзи маъраб, бўта бўзлаб,
Кўнгил кўнгилдан сув ичар.

Дарёлар денгизга ошиқ:
Ошиқар мавж уриб, тошиб,
Ўўллар йўлларга туташиб,
Кўнгил кўнгилдан сув ичар.

Дўстлик, ҳурмат — улуғ давлат,
Жон озини — яхши суҳбат,
Чўлга — баҳор, тулга навбат,
Кўнгил кўнгилдан сув ичар.

Кўжга зеҳн солиб боқсанг,
Юлдузлар сўйлашар оқшом,
Узинг булоқ бўлиб оқсанг
Кўнгил кўнгилдан сув ичар.

Юрак шодланиб юрсин-да,
Дунёнинг қайси бурчинда
Яшамайлик, билинг, шунда—
Кўнгил кўнгилдан сув ичар.

Олисдаги асқар тоғлар
Бир-бирини кўрмак бўлар,
Шу важданким, буюк улар!
Кўнгил кўнгилдан сув ичар—

Хушёр бўл, инсон боласи!
Емондир кўнгил оласи!
Одам одамнинг қуёши!
Кўнгил кўнгилдан сув ичар.

ҚОРАҚАЛПОҚ

Мен талашиб фазлу камол
Биров билан баслашмайман,
Тарихчига очтириб фол
Мозий учун баҳслашмайман.

Мара Тўмарис — массагетнинг,
«Қарқ қиз»ларнинг урвоғиман,
Фарзандиман печенегнинг,
Сахро қорақалпоғиман.

Қора товои, қора фуқаро,
Бобом ўжар киши бўлган.
Кўнгли оқ, қалпоғи қора,
Ев билан хўп иши бўлган.

Етганида отдан қулаб
Қонли жангда у бечора,
Ўгли шундоқ қолмиш сўраб:
«Бир васит айт, вчора».

Васит деб сўнги дам у
Шундоқ демиш урвоғига.
«Шир иланғоч қолсанг ҳамки
Бек бўл, бола, қалпоғингга».

Қорақалпоқ шундан бошлаб
Қалпоқ билан туғилибди.
Замонларин ортга ташлаб,
Қалпоқ ечмай югурибди.

Тортавериб даврдан ғам
Оқармаган косаси асло.
Кўп нарсасин йўқотса ҳам
Йўқотмаган қалпоқ аммо.

Жон чиқмаса қадла кетиб,
Ев келса ҳам ечолмаган.
Хону беклар қаҳрин тикиб
Дов қилса ҳам ечолмаган.

Битта жойда қорақалпоқ
Бу урфини қилган абас.
Мавзолейга киргани чоқ
Қўлга олган қалпоғини даст.

Чуни Ленин бу қалпоққа
Катта ҳурмат этган эди.
Утов тикиб, қорақалпоққа
Толе бериб кетган эди.

ТОЛЗОР СОҲИЛ ХОТИРАЛАРИ

Аҳаж Маден Юсупов хотирасига

Кегайли бўйида ўстан ниҳоллар
Кўҳлик, серсон, навқирон бўлибсиз,
Сизни енголмабди бўрон шамоллар.
Оғир курашларда полвон бўлибсиз.

Уруш пайти толлар қаровсиз қолди,
(Толлар тугуа боғлар қаровсиз қолди),
Сизларни қирқилиб кўприк солди,
Қайта кўкарибсиз, нарвон бўлибсиз.

Катта ўглини бўҳлаб кечалар онам,
Соҳилда кипригни қучганида нам,
Сиз ҳам бошингизни эгиб наришон,
Унинг дардларидан бийрон бўлибсиз.

Отасини соғинган болалардағини
Мўлтираб турдингиз боқсам ҳар доим,
«Кел, сирлаш биз билан бугун Ибройим»,
Дек ҳатто тушимда аён бўлибсиз.

Соғингиз эркалаб суйди юзимни,
Илк бор ўқидингиз ёзган сўзимни,
Шунда кимдир босди келиб кўзимни,
Мен ҳайрон, сизлар ҳам ҳайрон бўлибсиз.

Едигимда борми, сирдошим — толлар,
Қандақ майин эди узукли қўллар?
Розиман кўзимда тош қотса улар,
Сиз мени авайлаб гирён бўлибсиз.

Кўзимдан қўлларни олганида қиз,
Енимда ел каби елганида қиз,
Менга икхос билан кулганида қиз,
Уни бир «беармон» жонан билибсиз.

Бироқ катта эди қизнинг армони,
Учиб кетган эди олғир тарлони,
Бўлгани бераҳм уруш қурбони,
Сиз бекор гумонга қурбон бўлибсиз.

Янони қип-қизил олмадай пишиб,
Билакдай сочлари белига тушиб,
Ҳарир дуррачаси бошидан учиб,
Турарди ёнимда ойдай тўлган қиз.

Киприги қайрилма камондай эди,
Хумой кўзи мени егиндай эди,
«Акангдан хат йўқми» дегандай эди,
Айрилиқ дәрдида зимдан ёнгани қиз.

Сувчи — қўнғиччани тутиб олгани,
Эркалашиб ёқим ичра солгани,
«Қачон йигит бўласан?» деб кулгани,
Эсимда сир бермай сабр қилган қиз.

Биз-ку йигит бўлди охири. Бироқ —
Қанча азаматлар, қўлида яроғ,
Ватан эрки учун қучишди тупроқ,
Қанча хотинлар тул, ёрсиз қолган қиз.

Ловиллаб турарди юракда ўкинч,
Етим бўлиб қолди ҳазил ва севинч,
Қўшиқ калтак еган танадай беҳуш,
Бағри бутун бирор жон қолмаганимиз.

Аmmo қуролдан ҳам кучлироқ, ўзга,
Қувват бўлган эди қардошлик бизга,
Шу қудрат етказди ғалабамизга,
Кекли ёвдан кекимизни олганимиз.

Эй, дала ботири, бўйдор ниҳоллар,
Ешлигим чодир — ям-яшил толлар,
Сариқ саратонда қайноқ шамоллар
Сизга бас келолмас айтсам ёлғонсиз.

Офтоб қизиганда қўзғолган шамол,
Сизнинг соянгизда тинар бемажол,
Чумчуқ, қурқулдоқлар кўнмаса агар,
Сизсиз ҳолдан кетиб, қолар дармонсиз.

Ниҳол шуъласида чарчамай сўзган
Бир явлоднинг руҳи яшайди сизда,
Ешлик куйини тинглаб шавирингизда
Мен ҳам соянгизда турибман ёлғиз.

Узугин йўқотган қиздай бўлиб дол,
Юриб ёнингизда сурдим кўп хаёл,
Кечаги ниҳоллар бўлибди-ку тол,
Ниҳоллар улғайган бўлса... Биз-чи, биз?..

Ҳатариб кетибди анҳор ўзани,
Отхулоқ эслатар яшил уқани,
Бир пайтлар шу ерда ғамлаб қўгани,
Қўлларини қонатиб қанча ўрганмиз.

Янги чирой бериб эски овулга,
Ғузлар яшайди кечиги чўлда,
Учар машиналар тасмадай йўлда,
Бир ёни узумзор, бир ёни полиз.

Полизни оралаб борардим шахдам,
Пўлни кесиб чиқди бир бола шу дам:
«Қовун еб кетдинг, деб чақвирар олам»—
Опангани танидим, иним, гумонсиз.

Киприги қайрилма камондай эди,
Хумой кўзи мени егиндай эди,
Ўғли эмас, ўзи келгандай эди
Сир бермай бўйнимга қўйсиз солган қиз.

Аввалгидай менга термилиб қараб,
Энди у қийнамас акамни сўраб,
Бутун умри ўтар урушни қаргаб,
Биринчи севгиси торат бўлган қиз.

Хуш қолинг, толларим! Мен энди борай,
Чахлада ўтириб бир қовун ёрай,
Сўнгра дуторимни кўлимга олай,
«Толзор соҳилим» деб куйлай армонсиз.

АЙТ СЕН АЖИНИЁЗНИНГ ҚУШИҚЛАРИДАН

Айт сен Ажинеънинг қушиқларидан,
Пигласин ёр ишқи бағрин тешсанлар,
Бўзласин юртидан аёри тушганлар,
Айт сен Ажинеънинг қушиқларидан.

Созни сабо ёдлаб, сўзин ел билган
Бир шоир дунёга келди-ю кетди.
Мажнун тол ортидан ойга термилган
Бир дилбар тушимга кирди-ю кетди.

Қушиқ дарё-дарё нур бўлиб оқсин,
Севинсиз қалбларга ишқ ўтин ёқсин,
Қиз йипитга жилва-ноз билан боқсин,
Айт сен Ажинеънинг қушиқларидан.

Айт сен «Бўз атов»ни нармага солиб,
Дили ёлмаганинг бағри тош бўлсин.
Қорақалпоқнинг кўҳна дарди кўзголиб,
Бу кунга боққан сари маст бўлсин.

Шоир кезган чўлда бўстонлар қатор,
Бекор бўлиб кетди замон нобакор.
Бир илҳом парисин кўрдим ишвакор,
Айт сен Ажинеънинг қушиқларидан.

Мен уни тингласам — қолмай тоқатим,
Кўнглимда сайрағай мастона булбул.
Мен уни тингласам — туқдан элатим
Ер жаннати бўлиб кўрингай буткул.

Юлдузларни ерга қаратмоқ бўлсанг,
Емон шоирларни уялтмоқ бўлсанг,
Агар мен ўлганда тирилтмоқ бўлсанг,
Айт сен Ажнийёзнинг қўшиқларидан.

Сайр айлаб мен саҳар чоғда,
Ташриф этдим ажиб боққа.
Бурканиб хилват япроққа
Булбул билан сир сирлашдим,
Шамол билан шивирлашдим.

Булбул айтди:—Ушал маъво
Азал бошдан этган шайдо.
Шу бонедан тинмай асло
Сайрай-сайрай эсим кетар,
Ҳавас ортар ундан баттар.

Шамол айтди:—Сахро очиб
Келган чоғим тувлаб, шошиб.
Нозли чаман бағрин очиб
Тинчлантириб олар жоним,
Савр бўлар қув бўроним.

Гул юрда шабнам ёнар,
Олмазорлар хуш солланар.
«Уз мевани» деб ёлборар,
«Синиб кетмай туриб белим,
Уз мевани,— дейди,— меним»

Сўрасини эгган узум
Шарбат-да маст айлар ўзин.
Қаролилар қора кўзин —
Сузианда ул қизил анор
Ишқ ўтида куйиб ёнар.

Сув бўйида мажнунтоллар
Сочин ёзар ҳам солтанар.
Бир ширин йўлларга толар.
Лайли тушгандай эсига
Термилар ой шуъласига.

Навоийнинг авлодлари,
Қўлларида тилла тери,
Қизгин мушонралари.
Янги газал, янги мақом,
Бу мажлисга кирдим мен ҳам.

Шуклайин бу ажиб бир боғ,
Тавсиф этиб тўймам бироқ,
Фарзандим деб очар қучоқ.
Унга эмас, ўз жонимсан,
Гўзал Ўзбекистонимсан.

Гуллаб ётар Тошкентимиз,
Шарқдаги эфр дарбантимиз.
Пўллар туташган кентимиз.
Эски ҳамда янги шарқдан
Пўловчилар тинмай оқдим.

Озодлик деб оҳ урганлар,
Ҳақиқатни қидирганлар.
Диванатга юз бурганлар
Ҳажга эмас, келар бу ён,
Бахт йўлларини кўрар аён.

Яхши ишлар жаҳон кезмоқ,
Кўзинг билан кўриб, сезмоқ,
Меҳмон учун фидо ўзбек,
Меҳмон кутиш ҳунарлар бул,
Мисли гулдай яшнар кўнгил.

Сафар чиққан, эй биродар,
Пул билмас деб олма хатар.
Юрти севган ўзбекдан гар
Камроқ билсам бу ўлкани,
Қорақалпоқ дема чани.

Келгин меҳмон тоғлар ёққа,
Тушайлик кийин сўқмоққа.
Мисли қирмонланган пахта
Тоғлар очиб оппоқ тўшини
Олар кунинг ақл-хушини.

Шу тоғларнинг қабоғида,
Шоҳимардоннинг боғида,
Қурбон бўлиб тонг чоғида,
Етибди бир шунқор, жўмард,
Иккилобни куйлаган мард.

Унутилмас шояли йиллар,
Кенг ёзиқда тушди ёллар,
Оғир кетмон тутган қўллар
Бошқарар «кўк корабл»ни,
Юр, орала бизнинг эли.

Утсанг Китоб, Олтин қўлдан,
Анджон ё Мирзачўлдан,
Пахта байрамга келган
Мисли «Баҳор» ансамбли—
Қулф урар «оқ олтин» гули.

Олтин тупроқ Фарғонадан
Қайтиб чиқмас борган одам,
Ҳар туп пахта, ҳар хонадан
Унар элнинг ризқи рўзи,
Пахтакор халқ — жўмард ўзи.

Озод одам шод, фаровон,
Бекоблда шахта-ю кон.
Нур сочади ГЭС чароғон
Дарёларнинг буриб изни
Фарҳод топар ўз Ширинни.

Билгир химик бу маъводан,
Чирчиқ донги чўнг дунёдан.
Газ тарағиб Бухородан,
Қувурларда гувлаб лов-лов,
Уралгача етди олов.

Гурае-гурае кярвон, кучлар,
Катта йўллар; қайноқ ишлар,
Вагон вагонларини тишлар,
Узоқ йўллар бўлиб қисқа,
Турли ёққа «Ту»лар учган.

Тошкент тонги нурга тўлар,
Озод меҳнат тонги булар,
Оқар тошқини колонналар,
«Ташсельмаш»нинг сменаси
Келар дадил қадам босиб.

Шўнғиб хлебон япроққа,
Ешлар борар ТошДУ ёққа.
Билим гулдаган бу боғда
Улутбекнинг армонини шод
Бунёд этар бу ёш авлод.

Қуй тинглай деб келсанг илаб,
Фрак кийган сатанг ўзбак
Жўшиб, орнестри кўлаб
Хилчинини слтаб қотар,
Бетховенни жаранглатар.

Кўриб олодлик дунёсини,
Гарбининг кибор жорд—мирзоси
Ичга тушиб сас-сазоси
«Табба» дейди қойил қолиб,
Ичи куйиб, ўйга толиб.

Эрк қуёши очгандир шў,
Бахтимизни қилиб кўз-кўз,
Ичи куйган илсини туз,
Умримиздир боғу бўстон,
Соғ бўл, онам Ўзбекистон!

НАВОИЯГА

Сен армонсан чўлга битган боғ бўлиб,
Сояли, мевали бир дарахт бўлиб,
Замонлар довули чайқаган сайини
Жамолнинг кулф урган зарвароқ бўлиб,
Етти иқлим гузариди бир гумбаз
Даврлар офатиди айроқ бўлиб —
Ул турар. Утар такаббур подшолар
Дунёга яхши-ёмон қўноқ бўлиб.
Гўзаллик иқлимни этнинг нурафшон,
Зулматда порлаган шамчироқ бўлиб.
Авилодлар ҳурматнинг бажо келтирур,
Сени эслаб юрар вақтичог бўлиб.
Саҳро гулларини сочай пойнигга,
Навоини суйган қорақалпоқ бўлиб.
Ибройим дер: улуғ руҳинг олдида
Бош эгаини шогирдинг Бердақ бўлиб.

19 сентябрь, 1968. Тошкент.

ВАТАН

Сен энг аввал чаيقалгансан толлар шохнда,
Мен ўрмалаб чиқиб унинг болли сўрганман.
Тол вустидан сурнай ясаб чалган чоғимда
Солда сасла юрагимни очиб бергансан.

«Сенинг битта бутонингман, яшолмам севсиз»,
Сув бўйида сурнай нола қиларкан шу чоқ—
«Дуруст» деди чирқ-чирқ қилиб бегараз, кинсиз
Фарзандига уя қуриб турган қурқулдоқ.

«Худоми ё қурқулдоқми, ким моҳир экан?»
Деди онам қушча қурган унга келиб.
Шунда сени таниганман илк бора, Ватан,
Ўз онамнинг меҳр тўла юзида кўриб.

Шундан кейин шудринг тушган тонгда йўлимда
Пўнгиққазор ичра сариқ гул бўлиб битдинг.
Узиб олиб поясини солиб отзимга
«Қўй бўлмагин, қўчқор бўл» деб шивирлаб ятдим.

Қўзи бўлиб чопдинг шунда дикир-дикирлаб,
Аллақайда сайраб кетди беданалар ҳам.
Оппоқ мактаб бўлиб шунда турдинг мўралаб,
Чақирди мис қўтироғинг жиринглаб ҳардам.

Сен Кегайли бўлиб оқдинг олдимда бирдай,
Бодроқ-бодроқ пахталарда мен сени кўрдим.
Сирли орзу огушида қаришни билмай
Қоқ туш пайти қирғий овлаб далада юрдим.

Кўрдим сени хумой кўзли қўшни қизининг
Юзидаги жонга ором кулдиргинчида.
(О, у гўзал фахри эди овулимизнинг
Согинаман ҳамон уни кўрсам гушимда).

Баъзан дардли қўшниқ бўлиб олис-олисдан
Пода билан овулимиз ортидан қайтдинг.
Баъзан гулхан атрофида қовун полизда
Кўриқчи чол бўлиб оқшом эртаклар айтдинг.

Мен қандайин суратларда кўрмадим сени!
Турналардай жузда учдинг кўкда тизилиб.
Гоҳ қирговул бўлиб қанча чақирдинг мени,
Гоҳ чақирдинг яйловларда йилқичи бўлиб.

Кечқурунлар пахса девор устидан қараб,
Кўрар эдим кўл бўйида гулхан-ўтларни.
Кўшни кўрган олис йўллар сочини тараб,
Ваъда қилар эди қизик сабҳатларни...

Сени қандай суратларда кўрган бўлсам-да,
Ишон, Ватан, улуғлигинг унутганим йўқ.
Киндик қоним томган ерни қанча севсам-да,
Муҳаббатим ёлғиз унга бахш этганим йўқ.

Қизил майдон юлдузлари биз гўдак чоқда—
Алифбенинг суратидан кўнглимга кўчган.
Ленин билан Пушкин ўсган улуғ тупроққа
Кўкрагимда кўк эмандай ифтихор ўсган.

Россиясиз қилолмайман сени тасаввур,
Бош ҳарфсиз хаёлимга келтиролмайман.
Илҳомимнинг космодроми, бахтим қуёши,
Қўп дивёрли, қўп денгизли, қўп тилли Ватан!

Мен Кавказда ё Тайгада адашганда ҳам,
Бугубоқар ярангида бўлсам-да меҳмон,
Ватандошлик тушунчаси қўллайди қардам,
Елғизлатиб, бегона деб боқмас ҳеч инсон.

Сенга бўлган ҳисларимнинг минтақалари
Беш океанга туташтирар қалбимни меннинг.
Олти шнор, беш юлдузнинг барча халқларни
Умидларин соҳилингга чорлайди сенинг.

Қиндик қоним томган сенинг бир бурчагингни
«Ўз ерим» деб бўлиб олиб севмоқ менга ёт.
Улуғлик ва кенглигингни, бирлик, кучингни—
Юрагига солган одам у чин азамат.

Юлдузларга ракеталар карвонин бошлаб,
Учиб кетмоқ бахти агар буюрса менга,
Ҳайқирардим, назаримни бир сенга ташлаб,
«Ватан, сенинг ёш новдангман, ҳаётим сенда».

ЧУГИРМА

Аббос шоира

Турмушимиз янги бўлган сўнг энди,
Кийимлар ҳам кўчган янгича турса...
Айтсам сен ҳақингда эшитганимни,
Боболарнинг бош кийими чўғирма.

Бир отинг телпақдир, бир отинг қураш,
Қадим замонлардан машҳурлигинг рост.
Қанча бошлар билан сен бўлиб сирдош,
Қанча доволарни ошдинг чўғирма.

Авад пайдо бўлдинг кимнинг бошида,
Орол бўён ё Днепр қошида?
Уш асрли Русь соҳномасида
Қувондим номингни ўқиб, чўғирма.

Бобом паноҳ излаб Россиядан,
Петербург шаҳрига кирган туяда
Ҳурмат кўриб Москва, Макаридан
Оламни кўргандинг кезиб, чўғирма.

Амал учун Ойдўст орни сотганда,
Бегиш, Миржиқ қони сенда қотгани?
Эрназарни ёв орқадан отганда,
Сен қонга бўялиб ётдинг, чўғирма.

Араби, шерози бойда бўларди,
Сени кийиб улар тўйга борарди,
Бурни кўнда, кўнгли ойда бўларди,
Даври кўп мураккаб бўлган, чўғирма.

Кўнинг борми ёзда кўя тушмаган,
Урда турсанг ёнингдан ел эсмаган,
Ўднинг жанжал, сурон дириллаш билан,
Бошига кўп гавго тушган чўғирма.

Олдиндан қарасам — олиб тургандай,
Ёнингдан қарасам — говуқ тургандай,
Томга қўниб курка товуқ тургандай,
Шамол эсса ҳуршайсан, чўғирма.

Сени кийиб бирон кирса гар уйга,
Тор эшикдан сизмай, солдинг не кўйга,
Бутун тери увол бўлмаси дем
Бобом шўрлик бўлмай тиккан чўғирма.

Янги замон келди қизил туғ олиб,
Меҳнатнашга бахт, ер ва сув олиб,
«Яшасин Ленин!» деб шунда қувониб,
Халқим кўкка отди сени чўғирма.

Октябрь кулдирди, шод қилди бизни,
Қутқарди эзилган қул ўғил-қизни,
Манглайнингга тақиб қизил юлдузни,
Халқим эўр курашга кирди, чўғирма.

Бойлар қочди телпаклари дириллаб,
Қизка кучга дош беролмай зириллаб,
Сен ҳайбатли тегирмондай гуриллаб,
Синфий душманингни қувдинг, чўғирма.

Эркин қанот қояди озодлик қуши,
Арида умрнинг қаҳрля қиши.
«Замонага қараб яшайди киши,
Янгича яшангиз», дедият чўғирма.

Гадолик қисмати кўп тушиб бошга,
Силаб, боқолмадим бир сумбул сочга,
Доб «Ешликда nasib бўлмадинг асло»,
Аббос шоир армон қилган чўғирма.

Халқим кўп қирилган, хўрланган, ўлган!
Ҳозир ҳатто миллионга ҳам келмайди.
Лекин қорақаллоқнинг Ленинга бўлган
Муҳаббатини ҳеч ўлчаб бўлмайди.

Қайтиб ўлчаш мумкин:
Яйдоқ даламда
Қайта ёшарувини сўлган дарахтнинг?
Меҳнат — азоб эмас, роҳат одамга—
Олиб келса,
Ундан топилса бахтнинг?!

Хон айтди: сен қулсан, менга ҳамёнсан,
«Халқман» деб айтмоққа сен ҳаддингга боқ,
Ленин айтди: озод халқсан, дархонсан,
Яйраб, шодли даврон сур, қорақаллоқ.

Халқим кўп хўрланган, қирилган, ўлган!
Энди уни ҳеч ким хўрлай олмайди.
Шунинг-чун ҳам бизнинг Ленинга бўлган
Муҳаббатимизни ўлчаб бўлмайди.

Балки керак бўлса Амударёнинг
Сувини ўлчаб, миқдорини илм чамалар.
Бироқ қақроқ чўлда чанқоқ одамнинг
Сув ичиб қонуви қайтиб ўлчанар?

Қандай ўлчанади: асрлик нолиш,
Бердақ қўшигининг умид, армони;
Бой қувилиб, ерсиз гадоё ер олиб,
Ленин!— деб, қувончдан йнглаб тургани?

Пирик ёки майда бўлар юлдузлар,
Бирикиб, галактика тузади нўкда.
Оз халқман, бироқ
Улуғлигим бор—
Улуғ онданинг фахри юракда.

Ўлчанар кун нури, мартенлар чўғи,
Энг узоқ юлдузлар оралиғи ҳам;
Ерга куч, нур берган ГЭСларнинг токи,
Юрак уруви, қон таралуви ҳам...

Бироқ муҳаббат бор ҳеч ўлчамаган,
Илтибар ер, юлдуз, ҳаттоки ойни.
Халқларнинг ихлосин Ленинга бўлган
Ўлчаб бўлмайди,
Ўлчаб бўлмайди.

Селу дўдан асраб ўз падашонин,
 Каклик қуш ўлибди чиқмай уядин...
 Мен — сенинг шодлигинг, давринг, давронинг,
 Рўёб бўлган армонингман, онажон.

Яралгансан мени яратиб учун,
 Дунёга боқийлик таратиш учун,
 Мени деб бедор тонг оттириш учун
 Дунёга келгансан ўзинг, онажон.

Оқ сутинини қоринштириб қовингга,
 Энтикиб кўтардинг кафтинг, жонингда.
 Оқшом бешингини қўйиб ёнинга,
 Тунлар уйқунг тўрт бўлгансан, онажон.

Баъзилар бор: «Онам, сен тенг кунга» дер,
 «Сун сўрасанг бол берайин сенга» дер.
 Бу шунчаки галдир англасанг агар,
 Қарзингни ҳеч узиб бўламас, онажон.

Мен кетсам умрини қувиб қизини,
 Сен кутарсан йўқолгандай узунини.
 Кипрининг учуда ўйнаб узун тун,
 Уйқунг ўғирловчи мендур, онажон.

Баъзан ўйлаб фақат хотин, боламини,
Совга пайти унутарман онамини,
Бешқалар кечирмас бундай гуноҳни,
Фақат сен кечувчи барин, онажон.

Сен дарахт, мен меванг — ишончинг, жултинг,
Менсиз парвоз этмас ҳеч кўнгил ҳушинг,
Ҳар бир ганиматли нафасим учун,
Мангу миннатдорман сендан, онажон.

НОРАСТА

Нораста, бу — одамнинг энг улхани,
Ким бўлсанг-да, бола эдинг бир пайтлар.
Онани шундай қилиб тугмаган сани,
Кексалар ҳам бола эдик деб айтар.

Нораста — умрини юраги, дами,
Олтин тонг у, булут солмаган соя.
Нораста — одамнинг тўнгич қадами,
Сўнгги қадам учун илк зинаюя.

Улуғ келажак-чун ишга, курашга
Тили чиқмаса-да у ўргатади.
У покдир, эгадир қудратли кучга,
Дунёга қуролсиз ҳукм этади.

Жон беглай олмаган ёвуз Чингизни
Қуддирган муртидан тортқилаб, ўйнаб.
«Капитал» ёзаётган доно Марксни
У «от» қилиб минган студга бойлаб...¹

¹ К. Марксни фарзандлари «от» қилиб иккиб» ўйнамагани-
лари ҳақида унинг қизи ўз хотираларида бағани маълум. (Ред.)

Таллинган ёш порастига қарасам,
 Умрга мен қиздай ошиқ бўламан.
 «Уша одамларнинг бари чиндан ҳам
 Бола бўлганми?» деб ўйлаб қоламан.

Пўқ, йўқ, бари эмас! Фақат яхшилар—
 Оқ кўнгил одамлар бола бўлгандир
 Қалби қора, ёвузлар-чи? Пўқ, улар
 «Бола элик» деган сўзи ёлгондир.

Агар улар чиндан бола бўлганда,
 Юрарди Соцгмида болалар ўлмай!
 Минг-минг бола ботникалари унда
 Освенцимда ётмас эди кийилмай...

8 февраль, 1970 йил

¹ Соцгми — америкалик империалистлар қийратган Вьетнам овули.

ОРДЕНЛИ ХАЛҚИМГА

Шам эдинг хастаси синган,
Дутор эдинг дастаси синган,
Бугун горинг олтин сомдан,
Қайтадан туғилган халқим.

Аббос шоир.

Қоратогининг жилғасидай,
Қалбинг қонли яра эди.
Бошингдаги қурашқингдай
Иқболнинг ҳам қора эди.

Хон топтади кўнгила куйинг,
Тўнаб еди бўлис, бийинг,
Илма-тешик қора уйинг,
Бўроқли қуй пананг эди.

Эдил, Ейиқдан сув ичмоқ,
Туркистондан тўзиб қочмоқ,
Юк орқалаб доим кўчмоқ,
Бошга тушган балонг эди.

Аму бўйи эсиня еринг,
Гар томмаси манглай теринг,
Мисли қотиб қолган чарм,
Қақраб ётган даланг эди.

Жавдиратан ёшлигингда
Чанқаб юрнинг тошли қумда,
Орол денгиз очлигингда
Асрагувчи онанг эди.

Ғам-ғуссага түлсә дилинг,
Бердаң бұдан биһрон тилинг,
Күчиб йўлга чиқса элинг,
Йадоқ эшак халанг эди.

«Озодлик» бун оху зоринг,
Қайнаб ғазаб, нөмус-оринг,
Олакўали Эриазаринг¹
Сен деб йаган болвинг эди.

Сиртиноқ солиб қил бўғови,
Бир боқмади иқбол ови,
Ажиниёзининг «Бўя атови»²
Энг кўн айтар наъманг эди.

Ғабек, туркман ва қозоғим,
Бирга чекиб хон азобим,
Яқин этган йўл узогим
Қариндош, ҳамхонанг эди.

Нур доритиб манглабинингга,
Сув томизиб танглайинингга,
Шуъласин сочган пойинингга,
Улуғ Ленин довоинг эди.

Қайрилиб кет, эсган шамол,
Бугун менга керагинг бор,
Бахтли умр надҳиясин
Куйлай деган тилигим бор.

¹ Эриазар Олакўа — қорақалпоқларнинг ўтган асрдаги иккинчи қаҳрамони. (Ред.)

² «Бўя атои» — Ашқлиё шоирининг халқ орасида энг кўп тарқалган қўшиғи. (Ред.)

Устюрт узра тугидингми,
Кийик билан югурдингми,
Оролимда ювалдингми?
Тозаликдан дарагинг бор.

Қўғалардан дакки ебсан,
Қамнишларга қоқлибсан,
Бу соҳилда тугилибсан,
Демак даврон сураринг бор.

Бедовдек сиртмоқдан қочган,
Уровидан кўшик сочган,
Амударё тўлиб-тошган
Тўлақин ёлни тулпорим бор.

Тўрт туран мол ўтлаб жорган,
Кўк майсага тўкис ерда,
Ҳар толаси кўзга сурма
Пахта деган турурим бор.

Қуш қаноти куйган чўли,
Ҳатлаб пўлат йўллар келди,
Меҳнатсевар сендай эли,
Қуйламоқдан сурурим бор.

Чўлда янги боғлар кўрдим,
Бўстонларда яйраб юрдим.
Ғунчалардан савол сўрдим:
Яна қандай талагинг бор?

Дўст элларга туташ жонинг,
Меҳнат билан урар қонинг,
Неъмат тўла дастурхонинг
Мўл насиба — хўрагинг бор.

Бахтин булоқ бўлиб оққан,
Давлат қушинг қанот қоққан,
Қўкрагингга орден таққан
Компартия тирагинг бор.

Сен бўл, халқим! Сен деганда,
Бир куч пайдо бўлар менда,
Қим хиёнат қилса сента
Шимарилган билатим бор.

Ибройим дер: «Жоним қурбон,
Яша дўстлик, дорилмон.
Сенинг учун уриб турган
Гавдамда бар юратим бор.

ҚАДРОН СУҶМОҶЛАР

Хар кимнинг туғилган ери —
Миср шаҳри.

(Мисрда.)

Қизил кендир билан шивирлашар тол,
Турна учиб борар олис ёқларга.
Талай йўллар босиб мисоли шамол
Яна қайтиб келдим бу суҶмоқларга.

Ушбу тор суҶмоққа қалам қўйганда
Қайтадан мен бола бўлиб кетаман.
Интиққан юрагим кенгайиб шунда
Чаманда, қуш бўлиб парвоз этаман.

Мош пайкалда гала чумчуқ чуғурлар,
Шеър ўқишиб турган ёш шоирлардай,
Бурилишда таниш қўшиғин куйлаб,
Қўшини қиз олдимдан чиқиб қолардай.

Бироқ у буида йўқ, у йироқларда...
Бизнинг жойлар ўрни ҳозир пахтазор.
Нечотлик монандсиз бизнинг ёқлар-да,
Доб донм мақтайман, сўрашса асар.

Гул териб, капалак қувган шўх вақтим,
Анов белазорда юрган той дерсан.
Ё таeba, шу битта қийишқ суҶмоқнинг
Дилга яқинлигини қандай айтарсан!

Чолга салым берсам җиш сүқмоңда:
«Кимсан?» деб танимай мента қарати.
Бир бола учради сал нарироқда:
Кимнинг ўғлиси?— деб мен ҳам сўрадим.

— Ота, нарион бўпти анов қўш теран!
— Болам, теран эмас, бу ўмр-ку, бу!
— Иним, боққа нега боғладинг эшак?
— Э, анов чирий деб қолган олма-ку!

ХОРАЗМГА

Томиримизда қариндошлик,
қонимиз бор қотишган,
Ота-бобо бир нон топса,
бирга бўлиб тотишган.
Халқимиз бор: бир дарёнинг
икки бўёнда туриб
«Ассалому алайкум!» деб,
носвой сўраб отишган...

Машиналар йўлга чиқади,
 Дарё бўлиб гуллаб оқади,
 Сўнг қуюндай ўрлаб чопади,
 Ортада қолар саман йўрталар,
 Эшаклилар, от-аравалар.

Машиналар зувланган маҳал
 Нуъ таноби тортилар дашгал.
 — Чўғирманни босиб кибинг сал,
 Тўйтепани кўрган оқсоқол!
 Ҳа, учариб кетади шамол...

— Шошсанг майли, кетавер, ўганим,
 Юрт меники, йўл ҳам— ўз йўлим,
 Бу машинанг оғритар белим,—
 Деб қоқади чол носқовогни,
 Елгондэкам уюб қовогни.

— Жон ҳузурни чоллар билади,
 Майлингниз...— деб шофёр кулади,
 Гуриллатиб газни беради
 Юк машина аста қўзғалар,
 «Соғ бўл, ота» деган сўз қолар.

Чол кечки ел эсганда гир-гир
 Автобуста ўатирар охир,
 Хаёлидан ўтади бир-бир
 Икки ҳаёт ва икки тузум...
 Бу йўлларнинг тарихи узун.

Бу йўлларнинг дардин сўрама,
 Нукус-Чимбой икки орада—
 Эман боғлаб йўлда бутага,
 Тўрт тушланиб, уч бор қўнорди,
 Етар эдинг Нукусга зўрга,
 Қўя эшагинг экан-да, йўрга.

Бир овулниг марди эди у,
 Бу йўлларда қўя чекиб қайгу,
 Қилаб янги ҳаётни орзу,
 Кураш йўлини қўзлаб келганди,
 Шайдаковни излаб келганди.

Қўлга милтиқ олгани чоғда
 Қизил юлдуз ёнди паногда,
 Евларини қолдириб доғда,
 Кеча-қундуз курашди шоввоқ,
 Шу йўл узра айлади парвоз.

Мана бекат. Ўша Таазгара.
 Хув мазорга ихшироқ қара!
 Чол кўзида ёш қатра-қатра,
 Тош ҳайкалга суяниб бунда,
 Дўстларини эслади шунда.

Бу йўлларнинг дарди бир жаҳон,
 Иқбол жанги эди беомон,
 Бўлди қақча йигитлар қурбон,

Бу йўллarda улар қони бор,
Хотираси ҳамда шони бор.

Пиллар қолди охири изда,
Ойдин йўллар очилди бизга,
Машиналар зулаган кезде
Дард чекмагини, отахон, сира,
Ортга эмас, олдинга қара!

3

Машиналар йўлга чиқадн,
Сароб жимир-жимир оқадн,
Пахтазорлар кулиб боқадн,
Кўк терахлар турар сафба-саф,
Салом берар чорботлар яшнаб.

Сўфи тўрғай—чўл созидасн,
Жуда ширин бўлар хандасн,
Аммо бизга етмасди сасн,
Машинамиз, елларни қучиб,
Асфальт узра борарди учиб.

Тўёни куч синовчи ботир,
Кўкрак кериб кўприклар ётур,
Айлана қир ишил театр,
Янги лавҳа бўлар намоён,
Канал тўла сув урар жавлон.

Жимирлайди ГРЭС синари
Кумуш рубоб тори сингари,
Самёғочлар юсураб нари,
Санай десант кўзларини толар,
Сув бўйида ўйнар болалар.

Икки гужум турар бир четда,
Чўғирмаси бошида катта
Икки кекса бир маслаҳатта
Ўтиргандай туришар улар,
Соҳида катта ҳовли бор.

Ғилдирашлар, худди ясовул,
Югуради қўзғатиб довул,
Овулларга уланар овул,
Шаҳар ўтса, шаҳар кўринар,
Тутуш тарар улкан мўрилар.

Тахтакўшар, Чимбой, Халқобод,
Мошини юрар икки соат,
Шунга ҳам қилолмай тоқат,
Йўловчилар бўлар норози,
Чидамсизов ёшларнинг ўзи!

Еллар йиғлаб орқада қолар,
«Ғат-гут» қилиб борар «Волга»лар,
Ўзини сал чеккага олар,
Инданасдан юк машинамиз,
Ҳаммининг ҳам иши кўп титиз...

4

Юк машина — содда ва букур,
Катта бўллар ветеранилар,
Кифидаги эсинг моллар,
Ўтиб борар гувиллаб харвои,
Уни кутар қурилиш, дўхон...

5

Тун пардасини ерги ёпади,
Машиналар чироқ ёқди,

Гўё ерда юлдуз оқали,
Бир-бирига қилганча ханда,
Бирн ёнар бири сўнганда.

Шоферларга ҳаваси нелар:
Чироқлари ишлашиб елар,
Чироқ тилин чироқлар билар,
У чироқлар менга «Эй йнгит,
Шофер бўл» деб қиларди ўнгит?
Бирн қолса йўл узра ҳориб,
Иккинчиси ёнига бориб,
Тузатиб ё шатакка олиб,
Дўст жонига жонини улар,
Асва дўстлик йўлда тугилар.

6

Машиналар йўлга чиқали,
Умр ҳам йўл каби оқали,
Кечикканлар йўлдан қолади,
Ҳей йўловчи, доим ҳушёр бўл,
Ландовурин кутиб турмас йўл.

Қанча армон, қанча орзулар,
Қанча севги, қанча туйғулар,
Шу йўл узра ел бўлиб тувлар,
Ким йўл тўсиб гов бўлса унга,
Охир ўзи қолар кулгуга.

Оқинглар, ҳей, жўшиб оқинглар,
Асфальтдаги дадил одимлар!
Республикам, сўлмас боғинг бор,
Ҳатлаб ўтиб Амударёни
Келар коммунизм даврони.

1962 а.

Юрган дард, дерлар, ўлтирган — бўйра,
 Чаққон оёқларни йўллар ҳам суйган.
 Кексалар ўй сурса не келмас ўйга,
 Девор қисиб келар чиқмасанг уйдан.

Етганга не ҳам дер тўшак ва ёстиқ,
 Эрта қаримоқлик — умрга қасдлик,
 Бахтиёр кексалик — иккинчи ёшлик,
 Худди кун ботарда отган тонг дейман.

Булбул ўз боласин олиб ёнига,
 Сайрашни ўргатар палапонига.
 Қолмай деб ёшларнинг ортида чангла,
 Кеча-кундуз қалам тебратсанг дейман.

Хайронман мен баъзи шоир — дўстларга,
 Чарчадим дер чиқмай тоғи Асқарга,
 Онасидан қариб тугилган ёшларга
 Яшарини йўлини айтарсан, дейман.

Кўзойнакни суймас нуроний кўзинг,
 Кўнгилга завқ берар ҳар айтган сўзинг,
 Пахтада — Шомурод, шеърда — ўзинг¹
 Элиниг карвонини ортарсан, дейман.

¹ Шомурод Мусоев — отахон пахтакор, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони.

Олтмишдан ошгансан катта кетилса,
Ешлар қанотингга кириб етилса,
Коммунизм учун талаб этилса,
Космосга ҳам бориб — қайтарсан, дейман.

Эа берган курси ҳам гўё тахт, дерлар,
Эа суйганинг насияси нақд, дерлар,
Кексалар сиз каби пшарсак дерлар,
Мен-чи, сизга ўхшаб қартайсам, дейман.

1963 а.

ЧИНОРНИНГ ШОҲИ СИНСА...

Чинорнинг шоҳи синса,
ёши тўқилар дуа-дуа,
Тонггача топмай қувонч,
ниграб чиқар беуйқу.
Атрофини ўраган
барглар тинчан йўқотиб,
Парвона бўлиб унга,
бирга чеккилар қайту...
Мен — олам! Қалбим — битта,
аммо мингта жоним бор,
Қалбимдан юракларга
оқиб турган қоним бор.
Оқ қонли, қора қонли
меннинг қондошим бўлур,
Улар билан тент бўлиб
баҳам кўрган номим бор.
Эртанги бахт туғилар
бугун қилган ишмдан,
Ҳаёт учун олдим мен
нурни атом нчидан.
Кеча фазога учган
рўё эмас, ижодим,
Ой тупроғини Ер учун
олиб қайтган кишиман.
Қиши ёлғиз қолганда

дунё унга тор бўлар,
Уа қавмидан қувилган
Ларра каби хор бўлар.
Одам эмас, ҳатто гоҳ
Айрилса тўласидан,
Кеча-кундуз шўрликнинг
иши оҳу зор бўлар.
Елғизнинг иши ўнгмас
тўкса ҳамки қора тер,
Бўлингани бўри ер,
айрилгани айиқ ер.
Дунё кемага ўхшар,
қалқиб борар тўлқинда,
Мақол бордур: «Кемага
тушганинг жони бир» дер.
Денгизларда сузсак ҳам,
Яшасак-да қиргоқда,
«Тақдиримиз бирга» деб
Эллар ишдо урмоқда.
«Тинчлик!», «Дўстлик!»— шу сўзлар
баҳор қалдирғочидай
Юраклар ва оинларга
тўхтамай ин қурмоқда.
Қуш парвозга туғилар,
одам эса бахт учун,
Бахтиёрман, озодман,
гарами йўқ, бор кучим.
Иқболимдан маст бўлиб
четда юрмайман аммо,
Мен висонман! Юратим
тура олмас сира жим.
Чунки, ҳали кўп элда
қши ҳокимдир, ёз эмас,
Ҳали кўиларнинг сони
бахтга ҳамовоз эмас.

Чинорнинг томирини
 Қуртдай кемириб ётган
 Инсофсиз, эри бугри
 бутоқлар ҳам оз эмас,
 Кубада йнгласа бирор
 оқар менинг бетимга,
 Конгода тушган таёқ
 ботар менинг этимга.
 Асанумага¹ теккан ханжар
 тетар менинг жонимга.
 Жазоир тортган азоб
 Беради азоб менга.
 Чинорнинг шохи синса,
 ёши тўкилар чак-чак.
 Юната олмай уни
 еллар бўлади ҳалак.
 Бизлар довулдан кўрққан
 ожиз япроқ эмасиз,
 Биз — инсонмиз! Довуллар
 енга олмас бирлашсак.
 Бирлашсак, ўзлигидан
 тонар эди худо ҳам,
 Лумумба кўзига ҳам
 қора бўлмасди олам.
 «Келинглар, бирлашинглар!»
 деб эшкни қоқмоқда
 Ҳақ инятли кишилар
 кўпдан бери кутган дам.

¹ Асанума — Япония коммунистларнинг арбоби, режиссёрлар ташкилати ўзидир.

Ҳар нарсанинг ўз тури, ўз бўёги
 Тенглашиб, мос тушган кезде ярашар.
 Оқ билан келишмас кўмирнинг доғи,
 Қора ранг қоп-қора кўзга ярашар.

Кўк осмонга боқсам ёришар кўнглим,
 Ёзга ярашади ям-яшил кийим,
 Ҳижрон саргайтишини хуш кўради ким?
 Заъфарон жамоли кузга ярашар.

Баҳор чочи гуллар таратса атрин
 Қирмизи кўйлаги очади баҳринг,
 Туширмас сариқ ранг олтиннинг қадрин,
 Зар рангини берсанг жезга ярашар.

Қорайиб кўринар қаргалар қорда,
 Қамчи ўрим нақши ярашар морга¹,
 Тиниқлик — шишага, илиқлик — нурга,
 Қора холлар оппоқ юзга ярашар.

Ибройим дер, бойдир бўёқ бозори,
 Қайсини изласанг — топилар бари,
 Инсон кўнгли худди товуслнинг пари,
 Қанча сайқал берсанг сўзга ярашар.

¹ Мор — плов

Қўи қадим қўрғоннинг тоқчаларини
 Меҳри, ардогли ўрганар жуфон,
 Нақ қатиқ уйитган хурмачаларини
 Олгандай олар ҳар қутини жонон.

Қопқоғин очади: мозий қоқ суяк
 Қовжираб ётади,
 қопқоқ сиртида:
 Арамийча ёзув. Худди тирикдек
 Қатор турар аёл мотам ичида.

Қора тўс ёқали, хипча бел камзул,
 Қулон қора сочлар ёйиқ, парижон.
 Қўллар кўкка чўзиқ, диллар тамдан эил,
 Гўё эшитаман йиғи, мунг, фиғон.

Қим билсин: бир чоғлар бу ерлар узра
 Гуналарнинг лашхари сочлими ўлим?
 Бўйсунмас бошларда ўйинатиб дарра,
 Қутайба сурлими бешафқат ҳукм?

Қайгу вайрон этган уй тўла хотин
 Мотамда ўлтирар тобутини ўраб,
 Кўксини чок этиб ва юлиб сочини,
 Пиллар, қаргар қайгу, тамдан жовдираб.

Қулогимни тешар фарёд, аламлар,
Улкан бир мотамда аёллар бари.
Бўтадан айрилган она, санамлар,
Қадимий бу юртининг бева, туллари.

Оҳ, қандай таниш бу паришон сочлар,
Бу йиғи, бу озор жонимга яқин.
Ҳамсонга «қорахат» келган чоғлар
Шундай йиғлаганди ургандай чяқин.

Шундай йиғлаганди, онам бетиним,
Жангдан майиб қайтиб ўлган ўғлига:
«Туёғи майрилган жийрон қулиним,
Нега тушдинг бадбахт онанг (сўриса?!»

Номаълум солдатнинг қабри бошида
Рус аёлини шундай нолада кўрдим.
«Ўғлим!» деб йиғраган она товишида
Вьетнам аёлининг қайғусин сўрдим.

«Шукур қил!» дейсану йиғлайсан ўзинг,
Юпанмас Кердернинг тул аёллари,
Урушин лажнатлаб, майли, ёш туғинг
Эй сиз, Тоқ қалъанинг оссуарлари!

СУВ ПАРИСИ

Чамбойда бўлган воқеа

Фақирвой молларни тўплаб хотиржам,
Кегайли бўйида олар эди дам.

Найзага келгани қуёш бу чоғда,
Чайла ҳам ловиллар эди ўчоқдай,

Живирларди ҳаво ҳарирдай титраб,
Сигирлар кавшаниб ётарди мудраб.

Кегайли анҳорин томондан бехос
Эшитилиб қолди ажиб бир овоз.

Чайладан бошини у чиқариб кўрса,
Сувни шапирлатиб ётир бир нарса.

«Наҳангми?» деди у, дарров кўзгалди,
Қараса... Подачи қотганча қолди:

Дарёда чўмилар эди бир барно,
Қора сочи сувда қалқир бепарво.

Қамаш илдиридай оқ эди тани,
Гўзилик рамзийди турган-битгани.

Кулгуси экаранглар гўё қумуш жом,
Гоҳ соҳилга чиқиб оларди ором.

Сўнг қўйиб оҳиёста суяга оёғин,
Балиқдай биланглаб кетарди тағин.

У қумда ётганда офтобга қариб,
Мафтун этер қўш анори дириллаб...

Бир вақт қочиб қолди ўрнидан туриб,
Ўзини тўлқинга урди чиқариб,

Сўнгра сузиб чиқиб сувнинг остидан,
Қўлларин кўксига маҳкам босди-да,

Уялиб, юзини тескари буриб,
«Кийимларимни бер!» деди оҳ уриб.

Ҳали ёш бўлса-да Фақирвой шоввоз
Хабари бор эди оламдан биров.

Қарилар билганини билар эди у,
Гоҳ улар устидан кулар эди у.

«Қўрқма сув париси учраб қолганда,
Шошсанг, ақлинг олиб қилар шарманда,

Кийимларни берма ялинганди ҳам,
Қўйворма, ушлагини сочидан маҳкам,

Агар сад бўшашсанг — ўзи биллади,
Оганигин қийшайтиб, мажнун қилади.

Алдашга ярасанг уни мабодо,
Барча талабингни этади бажо».

Шунақа сирларни билар эди у,
Деди: «Шошмай тургин, сеҳрлар сулу!»

Ва аста одинлаб сунга тушди-да,
Узини ташлади пари устига.

Сув сочиб қочарди, дод дерди пари,
Йигит таъратланар қиз қочган сари,

Охир кириб қолди қўлга сочи,
— Уч марта ўп,— деди,— ерни!— подочи,

«Қулнинг бўламан» деб қасам ич,— деди,
Бир сўзлаб, чиниқ-ла бир урар эди.

Қизнинг кўзларини тиндирди йигит,
Барча шартларига кўндирди йигит,

Парининг кийимни авайлаб тахлаб,
Оқшом уйга қайтди уни етаклаб,

Сочидан боғлади дарров ўтовга,
Бўлди гўдакларга гаройиб совга,

Сўнг ҳамма «парни»га ўрсаниб қолди,
Унга кал Фақирвой уйланиб олди.

Кейин дарак солсак пари исидан,
Хув қўшини суулда ўсган қиз экан.

1965 й.

ҚИЗ КҮНГЛИ — ҚИЗИЛ ГҮЛ

Дирёлай қалқийди қизнинг хабли,
Тўхтата олмасанг оқар-да кетар.
Домига олганда ишқнинг шамоли,
Қайининг сола бўлиб қалқар-да кетар.

Денгиздай бетиним бўлар қиз жони,
Тубида ёнадир ноёб маржони,
Қойил эга олсанг вафода уни,
Инжу-маржонларни тақар-да кетар.

Қиз кўнглида асқар тоғлар савлати,
Ярқираган қорли чўққи ҳайбати,
Кўнглингда бўлмаса бургут қаноти
Шунчаки бир қиё боқар-да кетар.

Қиз кўнглида қизил гуллар жилмаси,
Гулга ишқидандир булбул иоласи,
Кўнрагингда бўлса баҳор қуёши,
Ғунчалар гул бўлиб чиқар-да кетар.

Офтобга ишониб бўлмайди аммо,
Гоҳо эржалитар, куйдирар гоҳо,
Ишқнинг кўчасида бўлсанг беларво,
Айрилиқ ўтига ёқар-да кетар.

ГУЗАЛ ЮПШАРА¹

(Абхаз аңгемелери)

Альпинистлар сўқмоғи бошланган ерда
Мен сени кўриб қолдим, гўзал Юпшара.
Бу тоғнинг алқори бўлсам агарда,
Улгунча тарс этмасдим бағрингни сира,

Қоялардан қонга сакраб-югуриб,
Сен тугилган юксакка чиққан бўлардим,
У ерда сен Гего-ла бир сойга кириб,
Кучишиб туршингга боққан бўлардим.

Бир бўса берасану чиқиб қучоқдан,
Қаҳ-қаҳ уриб қочсан сойларни қувиб,
Гоҳ ипришиб тошларнинг ортига чаққон,
Гоҳо самшит бутоғини сувинг-ла ювиб.

Гего эса маст бўлиб ширин бўсадан,
Паришон хаёла ила кўз очган чоғда,
Сен ёироқ-ёироқларга етган бўласан.
Бечора ошинингни қолдириб доғда.

Гего қиқшаб боқадир ён-атрофига,
Алқор сукут сақлайди, сукутда тоғ ҳам.

¹ Гўзал Юпшара — Абхазияда, тоғлар орасидаги воҳа. Бағрида Юпшара ва Гего дарёлари оққан.

Офтобиниг сўнги нури алқор шохига
Қўниб қолганди, тўё милтираган шам.

Юшара қаён кетди — сўраб ўлтирмас,
Ужар Гего югурар дарани бўйлаб.
Кўксини яраласа ҳам чакалак ва ҳас,
У огриқни ўйламас, ёрини ўйлар.

Бекиммачоқ ўйнамоқ катарли бузда,
Мунча овора қилдинг, Юшара-тентак.
Сени Гего илайди тоғ аро шунда,
Кундуз ҳам сени илаб дам олмас жиндак.

Гего тўлқин уради, интизор, ҳайрон,
Жарлар тубин титкилар, истаги — висол.
Сен эса, эй Юшара, урасан хандон,
Култисига маҳлиё бир гўдак висол.

Фақат алқор ўзининг томоши қилиб.
Чопар тик қиргоғингда чопсанг қверга.
Алқор — ҳайвон, келишган қадди ҳомати
Билади сен сакрасанг, сакрашни бирга.

Алқор бўлмоқликни мен этмайман ҳавас,
Аммо, сен ила бўлгим келади тун-кун.
«Алқор бўлсам...» дегандим, сени бегараз
Дўстим Гего сингари севганим учун.

Юлдуз узиб бер десанг,
 Урлай баллид оўқидиға.
 Узиб бергни дур десанг
 Шўағий денгиз тубиға.

Бўлиб қартайсан туй,
 Бўтамға эргашайни.
 Устимға шодлик уя
 Минг кўбларға тушайни.

Кийганинг праимаса,
 Ечиб ташлайни тортиб.
 Езай, сен кўшиқ десанг
 Араваларға ортиб.

Керак бўлганида от,
 Елкамға миандирайни.
 Ясиб бер десанг қанот,
 Елларға қўндирайни.

Фақат, битта тилатим:
 Одамнинг одами бўл
 Уриб турган юрагини
 Бўлсин эгуликка мўл.

Одам бўлиб бўйга ет,
Ҳа, одам экан дески.
«Одамдан тарқабди ит»
Дейдиган жон бўлмасин!.

АСАБЛАР

О, асаблар, нафис асаблар,
Юракларнинг ҳис проқлари.
Роҳатланиб сизни чаларлар
Одамларнинг жез тирноқлари.

Бор ташвишни яхши-ёмоннинг
Устинияга олганси сизлар.
Кран янглиг кўтарасизлар
Отир блонларни замоннинг.

Интилишлар, юксак парвозлар,
Қаттол кураш, машаққат, умр,
Илганишлар, куб, эҳтирослар—
Бари сизга уради муҳр.

Бари сизни чалар беаён,
Уйнаб пўлат пружина янглир.
Булар қисқа умрга эгов,
Жафо, озор экани аниқ.

Ачиниқ тиллар, олайган кўзлар,
Гезарган лаб, заҳарли юзлар,
Ҳасид қилиш, гийбат, қойишлар,
Гадо бўлиш ёки бойишлар—

Яна қанча-қанча сабаблар
Бари сизни секин емирар,
Олман қурт шундай кемирар,
О, асаблар, метик асаблар!

Энг бир сезгир локациядай
Қимир этган сасни ушлайсиз,
Балаид частотада сиз мудом
Ута аниқ, тезкор ишлайсиз,
Аллақайда синалган атом,
Аллақайга тушган бомба ҳам,
Үгли ўлган вьетнамлик хотин,
Жафо чеккан олис Конго ҳам,
Пентагонлар, бенилар — даммаси,
Зиддиятлар, кураш, газоблар...
Бари сизда берар акс садо,
Бу замоннинг Эол арфаси,
Эй, асаблар, тинсиз асаблар.

Дунё деган кенг уйни талаб,
Танг этувчи тор фильмлар бор,
Уйизини кетмаймиз ташлаб,
Мурасасиз жангда шиддаткор.
Бу жаҳоннинг яшаш машқида
Хузур кўлда сийламас бизни,
Юрак тепар умр ишқида,
Дилда олий мақсадлар низи,
Мард юраклар — умр мотори,
Асални ҳам ўндай тоблар,
Асримизнинг аёвсиз тори,
Ҳормангиллар пўлат асаблар!

ҚИРҒИЗЛАРГА

Икки шунқор икки тоққа қўнганда
Бир-бирини топшиар, бериб овоз,
«Ға-ға»лашиб ойна қўлга қўнганда,
Қают қоқиб, топшиади икки гоа.

Дўст уйида дўстаар меҳмон юрганда,
Дарёлар ҳам гўё тўлаб-тошишар.
Ҳар ким Ленин солган йўлдан юрганда
Саодатли юрда биздай топшиар.

Икки дарё бир денгизга оққандай,
Икки бола бир қорнида ётгандай,
Олатовнинг осмонида хун кулиб,
Қоратовда чўлпон юлдуз балққандай

Икки тоғда нур сочди бир алаиға,
Эри туйғусин бағишлаб жону таиға.
Ота-она ажрата олмай бизларини,
Бир қаллоқни кибдирсан икки раиға.

Икки Чингиз забт этгандир элимини:
Бирн — қадим, у ёнимдир ўлғунча.
Бирига кенг очиб уйим, дилимини,
Сотинаман яна-яна кўргунча.

Дўстлик — зўридир, садоқатдан туғилса,
Дўст қадрини жондан ортиқ билгайман,
Олатовдан оқ қалпоғинг кўринса,
Қоратовдан қора қалпоқ иргамайман.

БУ ОҚШОМ ЮЛДУЗЛАР ЧҮНГ,
ВИРИҚ ЭДИ...

Пимен Панченкога

Файзли оқшомлардан нақ бири эди:
Ҳаво шундай очиқ, шамол шўх парвоз,
Ҳам шеърини мулоқот, ҳам кулги, ҳам соҳ,
Ҳам кўкда юлдузлар чўнг, йирик эди.

Декада — дўстликнинг ўн кўркем қизи,
Халқнинг халққа меҳри, тўйи мингларнинг,
Гўё олиб келган Полесье ўзи
Яшил шилдирашини оқ қайишларнинг.

Опиқ пахтасидай оқ кўнглини очиб,
Қорақалпоқ чиқди куттали кўноқ,
Чексиз олмазорлар май гулини сочиб,
Тун бўйи булбуллар сайради уйғоқ.

Белорус куйларини тинглади юртим,
Оҳанги найбаста дотор тортга.
Дўстин Науменко жўр бўлди, кўрдим,
Ойимхон ўйнаган «Норин-норинга».

Дўстлар даврасида кўп нарса аён:
Партизан ўтлари, Купала тўйи.
Максим Танк шеърлари оқди равон,
Унга ҳамоҳангдир Бричкинг ўйи...

Тўрткўла кечасида, колхоз боғида.
Завқли тун бағрида этардик ҳузур.
Боладай қувнаб сен боғ қучоғида,
Менга имо қилдинг: «Дўстим, буён юр».

Дунё жой бўлади шыр жонинга,
Биларсон оламнинг феълу равиши.
«Қара, қара, шыр, ўз осмонингга,
Қандай ажойиб-а» дедим менга сен.

Боқдим, шайдосидек сўнгсиз широйини,
Хаёл дарёсидай Сомон йўли ҳам.
Суя ичшига юлган минг-миллоҳи тоини
Қишқасидай юлдуз чўнг эди — кўркем.

О, шыр, бу ёрқин, нурли юлдузлар
Дўстлиқдай абадий, меҳрдай ёрқин,
Улар ҳароратли юракдай сўзлар,
Кўнгли туйғуларини этади талқин.

Салом, шимол гули, қардош белорус,
Ботир партизанлар узғайган дилёр.
Ҳар битта ширинг бир ўтли юлдуз,
Иқбол кўни ичра порлар бахтиёр...

Шундан буён бирих юлдузлар кўрсан,
Кўнглим дўстларимнинг дилдорин қўмсар.
Гўзал Нарочь кўли, Минск ҳамда сан,
Беловеж бугуси ёдимга тушар.

БИРИНЧИ МУАЛЛИМ

Кексални² фаслининг қирови инган
Сочингизга қараб ўйга толурман,
Уч тўп тол огуши ичра бекинган
Качкина оқ уйга кириб борурман.

Гўё жез қўнғироқ жараиглаб тонгда
Яна ўтираман таниш партада.
Қувноқ шовқин-сурон тингани онда
Сиз пайдо бўласиз ина ўртада.

Сабоқ ўргатсангиз бизга сўз қотиб,
«Т»дан той чопқиллаб, «Ғ» дан учар тох.
Ҳарфлар ҳам бирма-бир қотозга ётиб,
Дилга ажиб шуъла бағишлар пардоз.

Сиз неки айтибсиз, биз учун қонун,
Ҳар панингиз бизга йўл-йўриқ эди.
Бешни бешга қўшсан, пайдо бўлур ўн,
Гўё сиз билмаган жумбоқ йўқ эди.

Бармоқ учингизда харита сўзлаб,
Дарёлар денгизга оқа бошлади.
Маймуи тўдасидан улгайиб — одам,
Фил — намонг қувиб, ўт ёқа бошлади.

Ҳамон юракларда шу ўт пайванди,
Дилларга оташни сиз ўриятдингиз.
Ота боласимас, Ватан фарзанди—
Бўлмоқ алифбосини сиз ўргатдингиз.

Мўйсафид чехрангиз кўрдиму, устоз,
«Биз ҳам талай ёшга етибми!» дедим.
Қанча улғайсам-да, дилда эҳтирос,
Доскага чиққандай довларар элим.

Биров олим бўлур, биров кен келар,
Биров йўл очади юлдузлар сари.
Аmmo сиз улғайтган йиситлар, қиылар
Сизга тазоим этар ҳурмат-ла бари.

Биз тайёр! Келажак дилларда аён.
Марҳамат, уй ишини сўранг галма-гал.
Биз учун энг доно устозсиз ҳамон,
Афлотунлардан ҳам аъло-ю афзал.

Шоирларнинг қандоқ суймоқлигини
 Одамлардан эмас, юлдуздан сўра.
 Билишнинг ҳожати бормикан сенга,
 Шоирларнинг қандоқ куймоқлигини?!

Обна тагида Шопен қалбига қаранг,
 Муҳаббат тигидан садпора бўлган.
 Пушкин селтисининг ёлғиз лаҳзасини
 Қанча авлод, қанча замонлар билган.

Шоир севмас алдаб ёки кул бўлиб,
 У севса, энг яхши қўшиқ тусилар.
 Қақкусдай ишқ ичра ёниб кул бўлиб,
 Кул тагида яна тириладилар.

СУФИ ТУРГАЙНИНГ УЛИМИ

Элегия

Пўл бўйида бир туй ёшаш тагида
Ётар, ана, қанотин ёйиб тўрғай.
Ҳалигина кенг дала этагида
Роҳатланиб сайрарди, тами йўқдай.

Тупроқда чўмилиб, ағанаб ошиқмай
Бир лаҳза ер тинглаб ётар эди ул.
Сўнгра жимдир улоқтирган ошиқдай
Узини самоларга отар эди ул.

Кўз олдида яшиаб турар эди чўл,
Кенг даланинг кўрнига кўз қамашиб,
Тик осмонга ўз қалбини михлаб ул,
Куйиб-пишиб бошлар эди наъмасин.

Шу кичкина, мурғак жонга завқ солиб,
Яшаш ниҳи бахш этарди кўрк, анё.
Кибиялар ҳам ҳуркамчилигин унутиб,
Сеҳрланиб тинглашарди маҳлиё.

Ҳамоҳангди куйи қайнар булоққа,
Яшилланиб баҳр оларди йт-ўлан.
Буткул олам айлланиб бир қулоққа,
Тингладилар, тўрғайни меҳр билан.

Жүш урардан үзін тамом унутиб,
Сайраб-сайраб шүх оҳангта тўлади у.
Шу паёт... булут уни дўл-ўққа тутиб,
Куйлаётиб кўкдан қулаб ўлади у.

Қизилдоқ қон йитлаб, башан зор аяқаб,
Куйна қушнинг азиси тутди чўли.
Уладию у лекин қўшин, куй донгин
Қўл етмас юксакка чиқариб ўлади.

Оллоқ кўксинг боланга бериб,
 Меҳр кўзинг унга солдинг-да,
 Бир романга унсиз тикилиб,
 Утирибсан менинг олдимда.

Қора, қуюқ, қўш ўрим сенинг
 Оқ сийлангдан тушар сирталиб,—
 Ишқинг унсиз симфониясин
 Дилга олиб кирурлар голиб.

Оқ кўксингни сийпадар аста
 Жажжи қўлли эрка чақалоқ,
 Кўзин юниб, эмар пораста,
 Меҳринг ияр бўлиб қўшбулоқ.

Дилбарим деб қучайин десам,
 Оналинг сехри этар дол...
 Фариштадай учайин десанг,
 Ерда инсон бўламасми увол.

Оқ булутин олтин тахт этиб,
 Боласини эмизган қуёш—
 Бибн Марям сен бўлиб кетиб,
 Ҳузурингда мен эгаман бош.

Гўё жами эркаклар зоти
«Не гуноҳим бўлса ўт» дея,
Овганига аиқилиб ётиб,
Сўрар шафқат ва меҳри тиб.

Бошни қўйиб оппоқ сайнага
Фарзанд ўйнар. О, қандай кўркам!
Рафаэлга ва да-Винчига
Шу лавҳадир шухрат берган ҳам...

Кеч маҳалда мўйса қирдан
 Бир тўп тўрғай учиб кетди.
 Сенинг қизлик чоғинг бирдан
 Ёдларинга тушиб кетди...

Қайга борсанг бирга кетдим
 Соғинг бўлиб мен ёнингда.
 Уянингдай эркалатдинг,
 Оғзингдагини бериб менга.

Унутмайман қиз чоғингни,
 Кўз олдимда юришларинг.
 Силгинг тўқса мунчоғингни,
 Жаҳдинг чиқиб, уришмадинг.

Янганга қарашиб кунда
 Сен ёргучоқ тортар эдинг.
 Оқбўз отди бир йағитни
 Қўшиқ қилиб айтар эдинг.

Ҳайит, тўйда гап отишиб
 Йиғитлар суйканса сенга,
 Аччиқланмай, кулиб аста
 Қараб қўяр эдинг менга.

Бир кун оқшом сен подизда
Утирардинг сочинг тараб,
Қора кўзинг тўлиб ёшга,
Олисларга қолдинг қараб.

Дединг менга кулиб мунгли:
«Тушди ҳозир кўзимга чўп»,
Сезган эди бола кўнглим,
Юрагингда дардинг бор кўп.

Босиб юмшоқ бағринга сен
Суйдинг, маҳтаб бўйларимни.
«Яхши йигит бўл», деб тазин
Силаб қўйдинг ҳайдаримни.

Жийдазоринг орқасида
От кишнади. Сен ошиқдинг.
«Унутмагил мени» дея,
Чўнтагимга олма тиқдинг.

Қолди ерда синиқ ойнанг,
Мен «кетми» деб йиғлаб турдим
«Керакмас деб берган олманг»,
Мен пэингдан улоқтирдим.

От кишнаган майса қирдан
Бир тўп тўрғай учиб кетди..
Сен қочган у оқшом бирдан
Бугун ёдга тушиб кетди.

БИЗНИНГ ОВУЛ ҚИЗИ

Қўқининг гўзал оққув қушин
Сенга ўхшатганлар кўл.
Турналар ўз нафис хусоин
Сендан олган бўлса хўл.

Она туя бўтасига
Бермиш сенинг кўзинга.
Кексалар ўз боласига
Сурма қилар кизинга.

Тўйда кўрсам, эл нигоҳи
Мойли фақат сен томон.
Ишда кўрсам бир плоҳи
Муסיқадай барнамол.

Тавсифингдан сўйлай берсам,
Мақтангандай кўршур.
Сен баҳордай кўркам, бекам,
Далаларда кезган нур.

Е сазролар огушида
Ўйнаган ошпоқ оҳу?
Оққўз оачи тун тушида
Кўрганш гўзал орзу?

Сен ҳеч кимга берма эрзинг,
Мудроқ ўтинини унут,
Кериб юргин баланд кўксинг,
Жасурларнинг йўлини тут.

Сенга мардлик, ҳур ўқтамлик,
Ақл, идрок ярашиқ.
Сени кўрган йигит бахтлиқ,
Танасида ёнар ишиқ.

Майли, куйдир тана, бағрин,
Ноздан белниг қайрилсин,
Шаҳарларнинг тақаббури
Орондан аёрилсин.

Ўз уянгдан ушиб чиқиб
Кезмадинг ҳали жаҳон.
Чирой кўрсинга жириб,
Аталмадинг «Сулувхон».

Зеро бундай шухрат нечун,
На даркор бундай эрмак?
Сени жаҳон билсин учун
Менга зўр қалам керак.

Лермонтов ҳам Врубелнинг
Қаламлари соҳридан
Дунё эли воқиф бўлди
Тамаранинг эҳридан.

Кел, жамолнинг бахш этсин куч,
Дилда илҳом жўш урсин.
Қаламинга куй бўлиб кўч,
Жаҳон камолнинг кўрсин.

Сўнг кўрайчи бўлмаганин
Донгинг элда овоза,
Ҳатто кўкнинг шум Демонин
Бошнинг узра парвоза.

Кўрайин, мей эллар оша
Достов бўлиб кетганинг.
Афродита шоша-пиша
Либосини кийганин.

СААРЕМА

Бир диверсан олинсаги,
Юан кунга бурилган.
Асов денгиз тўлқинлари
Соҳилига урилган.

Нафис, нозик гулларингдан
Нусха олган ҳар меҳмон,
Мақтагай ўз элларида,
Тўқиб эртақ ё дoston.

Юхан Смууд, Аду Хитлар
Илҳомига сен тема.
Денгиз гули — ажойиб ер,
Саарема, Саарема!

Балиқчилар қайтиб ошдан,
Кафеларга келади.
Чехраларин юмши обдон
Денгизнинг шўр еллари.

Қўшиланар хуштан пиво
Косада наҳрабо ранг,
Иргалишар балиқчилар
Шўх куй билан ҳамоҳанг.

Қувноқ қўшиқ мавжида дил
Чайқалар мисли кема:
«Сендан кўркам ер бўқ ҳеч бир
Саарема, Саарема!»

Отар тонлар, ботар кунлар
Сенга кўрк бериб кетсин.
Олиб кетган корабллар
Кўрмоқни армон этсин.

Ўзут денгиз, ботир инсон
Хуснидир табиатга.
Ўрин бўлсин сенда ҳар он
Мардик ва муҳаббатга.

Ейлошмасин ҳеч шум қадам.
Жозибанг бўлсин мангу.
Тор феълан қитъалар ҳам
Кенглигинг қилсин орзу.

Мардларга хос бўриқ билан
Қилчингни санчиб қумга,
Иргал сулув қўшиқ билан,
Саарема, Саарема!

ШУҲРАТ АРАВАСИ

Шуҳрат араваси тилла тугчаги,
Эгари кумушдан ясалган, башанг.
Шуҳрат жилови зар, зар тугунчаги,
Аммо юрлмас у чанг-тўзон оша.

Оёқни қаймалар тикан ва тошлар,
Тоғ сари ўрмалаб чиққанинг сайин.
Емон йўл тиккани қурита бошлар,
Тондан қиров тушар бошинга майин.

Ярни йўлдан қайтар кимлар енгилб,
Аммо сен қайтмадинг, йўлдан қолмадинг.
Пастга ҳам боқмадинг бирров эгилб,
Энг юксак чўққига етдинг, толмадинг.

Пойинга бош уриб агвар булутлар,
Ернинг саратони бунда сира йўқ.
Тушиб келаётирсан мамнун, кўнгила тўқ,
Толиқдан оёғинг омонат турар.

Тушиб келаётирсан, юксакдан танҳо,
Манзилга етишга жуда қолди оз.
Зарур эмас сенга ва от, ва улов,
Шуҳрат араваси чопади пешвоз.

Шов-шув билан борар арава шаддам,
Ўўллари толадай узун, нигичка.
Ясалган мақтовнинг мўрт ёгочидан
Арава ярамас, сераҳмат ишга.

Баъзи бир одамлар буни билса-да,
Уни ҳайдайвериб ҳориб-тинмаган.
Пушкин йўл араваси ёллаб минса-да,
Шухрат араваси йўлга минмаган.

• • •

Дўстларим бор, йўқмас — душманим;
Ҳар кимнинг ҳам бордир бир ёни.
Яхши кўрса биттаси мани,
Еқтирмайди бошқа бирови.

Одам бўлмоқ эмасдир осон,
Бу йўлда бор, балки кам-кўстим
Феъл-атворим ёқмай ногаҳон —
Ташлаб кетар баъзи бир дўстим.

Тош тарафга оғса тарози,
«Жон дўстлар» ҳам сени дер «ёмо!»
Демай: «Бу гап ёлгонми, ростми»,
Нафратларни сочар беомон.

Майли, гапим, феъл-атворим гоҳ
Кимларгадир ёқсин-ёқмасин,
Халқим! Нафрат — қаҳрингдан, бироқ,
Йўқ худонинг ўзи сақласин!

САЛЛОНА-САЛЛОНА БОРАР БИР ЖОНОН

Кенг далада кўнгли дарёдай тошиб
Бир йиғит борарди тонг саҳар чоғи,
Чакмони елвагай, кўкраги очик,
Чарм қўшбоғида ўйнар пичоғи.

Ўзин Бердақ сезар, ўзин хон сезар,
Чўзса, ҳозир қўли етардек ойга,
Кўнгли кенг далаин чарх уриб кезар,
Хуштак чалиб қўяр сўфитўрғайга.

Попоғин елкага суриб бир замон
Бейхтиёр қарши томон қаради:
Кўз илгар-илтамас оқисда чунон
Саллона-саллона бир қиз боради.

Йиғит аниқ кўрди шунчалик ердан;
Чумоли масоли возик бел экан,
Кийган либослари тамоми зардан,
Келишган қиз экан, «велсанг-кел» деган.

Қизил кўйлак борар ловуллаб ёниб,
Бунингдек сулувию ким ҳам кўрибди?
Гўзал оёқларга «ор» деб сўраниб
Икки ўрин сочи тақим урибди.

Ўлжа кўрган сордай йигит ютишиб,
Оч назари билан боқар қиз ёққа.
Юраги орзиқиб, кўллари тиниб,
Ошиқди сўнг уни қувиб етмоққа.

Қиз кийган кавушнинг гурч-гурчини ҳам
Эшитгандай бўлди яқинроқ желиб,
Ғайрати жўшди-ю завқ ила шаҳдам
Қирдан ошиб ўтди, югуриб, елиб!

Пигит сал секинлаб, ечди чакмонин,
Шул замон қараса қиз бўлти гоиб!
«Қизми, ё парими меннинг қувганим!
Е ажаб!»— дер эди шўрлик анқайиб.

Ўўллар қолаверди, чакмон ҳам қолди,
Бир тила бошида қолди попоғи.
Этинги ечди-да, қуш бўлиб олди,
Қолди кўк майсалар ичра белбоғи.

Қиз борар буралиб қизил тулкидай,
Пигит този бўлиб ўқдай учадир.
Ордона қолади шодлик, кулчилар,
Пигит қайтмас, жондан кечса, кечадир!

Бор кучини йигиб югурди ўғлон,
Кесиб чиқди қизнинг рўбарўсидан.
«Оҳ, қандай хушбичим экан бу жонан!»—
Завқланиб, шод эди ўзи ўзидан!

«Тўхта, бўтакўз»— деб ҳаприқиб бориб
Қизнинг майингина қўлини олди.
Пигит бояқининг юзи оқариб
Лаб тишлаб, қайратдан анграйди қолди.

Азондан кечгача қуваган «эмоциона»
Чўтир дам шиллиқ кўз бир аёл экан,
Пигит кўнглини тарнаб хижил — армони
«Адамчи дунё!» деб йиғлаган экан.

«Бизнинг ёқ баридая ихши» демайман,
Демайман юртимни унчалик ёмон.
Юз бор эшитгандан бир кўрган афзал.
Мақтангани ҳозир кўтармас замон.

Учрашиб қолишса Чимбой, Гурландан
Икки аравакаш Хивада қадим:
«Ўтсам ўтаману, қолмайман сендан!»—
Деб ўзини мақташга тушаркан ҳар ким:

— Бизларда тамаки, кўкнор жуда кўп!
— Бизда-чи, нитоқда пишди қовун!
— Бизда бугдой нишар тайёр кон бўлиб...
Бизда эса ётиб ёйишиг мумкин...

Мақталган у ерни бир кўрсам деган
Ният бўлар экан ҳар биттасида.
Энди-чи, юрибмиз, туз-насиб экан,
«ИЛ-18» билан кўкнинг пастида...

Кеча Таллиндаги кафега кириб,
Гапирсанг элингни ортиқча мақтаб,
Эрта эса уни Нукусда кўриб,
Уялиб қолишинг, дўстим, турган гап.

Ростим шу: бизда ҳам элнинг оти — эд,
Бу ерда ҳам сиздай одамлар ишар.
Холис ният билан кўрсинг келса, кел
Насибанг кўрасан — не йўқ, нима бор.

Дейдилар; кузакда кетган турналар
Қайтишар, Оролга келганда баҳор.
Мен ҳам, қайга бўлсин қилмайин сафар,
Соғиниб, ошиқиб қайтмоқчим бор.

Офтоб сарғаяру кунгабоқардай,
Ез бўйи тепангдан кетмас ёлқини.
Кўнсингдан итармай беришгуси жой
Сув бўйи, толлarning соя-салқини.

Чумчуқдан ким аўрқса экмайди тарик,
Иссиқ-совуғига кўнликдан бутун.
Олмаси чойнакдай Тўрткўл боғлари
Кунсиз ахир қандай пишмоғи мумкин?

Кун қанча куйдирса, нозик пахта ҳам
Шунча оқаради, йўқдир ҳеч сари;
Буғдой ранг болалар юндан бу дам
Аму суви билан томар кун нури.

Аму! Йўқ, бу сўзни, мен сизга айтсам,
Бепарво талаффуз қилолмас халқим!
Аму бўлмаганда бу ерни биз ҳам
«Қорақалпоғистон» демасдик балким.

Унингсиз Орол ҳам бўлмасди мутлоқ,
Кўҳна Хоразм юз очмасди мангу!
Бунда йўқ шoirга илҳом берар тоғ,
Бизнинг шoirларнинг Парнаси—Аму!

Бу қадим соҳилда янги турмушнинг
Сафоли куйларни тинглаб ўтарсан.
Амалдан иримчи, селладил Шарқнинг
Баяни одатига кулиб кетарсан.

Унутмасан бу эл меҳрини бироқ,
Меҳнатга, дўстликка садоқатин, бас.
Иқболи, рисқи бут қадимий туфроқ—
Қўрқа, сажийлис кўнглингдан кетмас.

Бу халқнинг меҳмонга ҳурмати беҳад,
Боласига бермай: «е, дейди, қўноқ!»
(Чин айтсам, менга ҳам ёқмас шу одат,
Қошимизга сингиб кетган-да бироқ.)

Қўришганда, тақма қора кўзойнак,
Столми, гилами? Мана, ёйбошла.
Войбекам келтирса чой тўла чойнак,
Чўламай турсанг ҳам симириб ташла.

Ҳой меҳмон, ёнингда бунча ястиқ паст,
Яна баланд қилиб бирини қўйиб ол.
Қўлинг бўш, олдингда таом, бемалол—
Бемалол танаввул қилиб, тўйиб ол.

Гаплар бир-бирга қовушиб кетар,
Шароб ва сигарет... Давра ҳам шинам.
Девордан қўлингга сўнг ол-да дутор.
Бир оз тинтирлатгин чертоқмасанг ҳам.

Сўнгга қорақалпоқ ўзи чидамай
«Менга бер-чи...» дея узатади қўл.
Паловдан кейин чой, фароғат, бай-бай...
Соа суҳбат бозори қизийди буткул.

Холис ният билан, кўрай десанг, кел,
Тиза кўнглинг очиб, вақтинг чоғ бўлсин.
Қария учраси бўлди салом бер,
Фаҳрет оқил эрлар чин ҳамроҳ бўлсин.

Уйим олдидгина, бағри кснл, анмо
Эшити ланиг очиб, келсанг-да қичи.
Меҳмон ахир, дерлар, атоби худо,
Хуш келдинг, марҳамат! Буюртинд, меҳмон!

ҚИЗИНГ ГҶЗАЛ БҶЛСИН, ШОИРА БҶЛСИН

Зулфия

Остроқ тонг тўлганиб, тугилмасдан кун,
Энг ёруғ калдулар иқболдан гулгун
Айтиш шивирлашиб бари ушбу тун:
Бутун саҳар чоғи шодликка тўлсин.
Вақт етиб темирчи уида бутун
Қиз тугилиб, оти Зулфия бўлсин.

Озод, хуш қилиқли қиз бўлсин ўзи,
Паранжи кўрмасин ой каби юзи,
Кўн йўлларга тушсин муборак изи,
Тонг юлдузи мисол оламга кўлсин.
Минг тумандан қайтсин ҳар оғиз сўзи,
Озод қизинг оти Зулфия бўлсин.

Айтиш: кўзларинда юлдуз бўлсин деб,
Қўнгида гўзаллик гуллаб турсин деб,
Курашсин, қийналсин, бари етсин деб,
Ўзбек қизи булбулдай хонин қилсин,
Етти иқлим унга қулоқ берсин деб,
Исми ким дегинда — Зулфия бўлсин.

Бир қалам тортганда — гунчаласин гул,
Икки бор тортганда — маъжга келсин дил,
Учинчи бор — нола чексини булбул,

Ишқи ширинга парвона бўлсин,
Қўшиқлар уйғотиб баҳорда маъқул
Ҳаммининг тилда «Зулфия» бўлсин.

Айтмиш: қиз иқболи бўлсин зиёда,
Уни билсин Париж, ҳам Қоҳирда,
Ҳинд элида тушиб мушоирага,
Ҳар босган қадамга гуд, тиб бўлсин,
Овозаси келиб бутун дунёга
Қайда бўлса, бизнинг Зулфия бўлсин.

Яхши одам исми — кўнгилнинг нақши,
Ниятлаб от қўйсанг — ҳаммаси яхши.
Айтмиш, ким қизга исм қўймоқчи?
Толте оқшомда бир эиё бўлсин.
Гар бўлсанг фарзандинг донгани ёймоқчи,
Илтимос, қиз оти «Зулфия» бўлсин.

Унда бўлса, ўзинг от қўйиш доим,
Майли, Гафур, Ҳамид, майли Иброҳим..
Бироқ сизга бир насиҳат қилайин:
Қизингиз чевару, шовра бўлсин,
Гўзаллик тимсоли бўлсин, илоҳим,
Исми дам, ўзи ҳам Зулфия бўлсин!

ХАЛҚ СЎЗЛАРИ

Халқим доно десам бўлар,
Нақд айтган била-билк.
Сўйлай-сўйлай чечан бўлар,
Доно бўлар кўра-кўра.

Нақд кўшиниг мулки бўлар,
Одам шуми тулки бўлар,
Ит юлдузга кўлини бўлар,
Ойга қараб хура-хура.

Қўрқанга қўша кўринур,
Дўстинг сафарда билинур,
Юрган топар дилига нур
Кўш кўрарсен юра-юра.

Пасткашларга амал етса,
Фуқаросини талар итча,
Қумурсқага қанот битса,
Тинчитмайди кела-кела.

Халқим ёлгон демас атай
Замонларни кўрган талай,
Биров ўтган билелай-лиглай,
Биров — даврон сура-сура.

Шоврлик қилса подонлар,
Балога қолар одамлар,
Аҳмоқ айттар, оқим тинглар
Кератини ола-ола...

Манмишликка учар подон,
Чумчуқ ўз кўнглига ботмон,
Эшак ўзсам дейди отдан
Нортуядай юра-юра.

Гўнг қаргадан бургут бўлмас,
Денти сувни сирқиб бўлмас,
Соз, маъин жуи қирқиб бўлмас
Ола кўйдан сира-сира.

Одамларнинг ҳар кили бор,
Уқмай ҳам эсли, ҳушёр.
Хизматкордан доно чиқар
Сўзга қулоқ бера-бера.

Қизлар нимча кийишадир
Мард майдонда синашадир,
Қамирлаган қир ошадир,
Меҳнат — таги роҳат, жўра.

Киприкдан кўнглига яра
Тушса, унга бор не чора,
Бетартиб ўсган қиз бола,
Бало топар кула-кула.

Мўйсафидлар шундай сўйлар,
Бунинг маънисин ким англари
Отадан олтов бўлганлар,
Етов бўлар ўла-ўла.

Қаловни топ, қор ҳам ёнар,
Эписи урсанг, болта синар,
Пингит одоб, гап ўрганаар
Сухбатларга кира-кира.

Дунё қурган бойир, ўтар,
Сайёҳ кезар, сайр ўтар,
Из қолдириб шоир ўтар
Сўз маржонини тера-тера.

ЭПИГРАММАЛАР

БИР ДАВДАБАЛИ ОЛИМГА

Агарда мен подшо бўлсам:
Олдириб пулга,
Китобингни ўқитардим
Гувоҳкор қулга.

ҚОРАҚАЛПОҚҚА

Номинг — тўрт бўгинли сўз,
Айтарда тилга оғир.
Узинг бир чимдим халқсан,
Дастуринг¹ филга оғир.

¹ Д а с т у р — урф-одат, аъёналар.

ИГИТНИНГ ДУСТИ БЎЛСИН

Кўкдан тушган ўзбошимча иғитлар,
Суринлар давронин, ўртангиз тўлсин,
Ҳозир ёқмас сизга панду ўғитлар,
Шунда ҳам айтаман: дўстивгиз бўлсин.

Дўстлик гулшанига ўхшаш бу замон,
Кўнгиллар кўнгилдан сув ичар мудом,
Эзинг яхши бўлсанг кўпдир дўст-ёроқ,
Дўстларнинг ичда бир дўстинг бўлсин.

Сенга ҳамдам бўлсин ўн ёшдан,
Студентлик вақтин эгорасидан,
«Жонамин берайин» демасин лутфан,
Берса айтмай берар бир дўстинг бўлсин.

Сичи дунё қўшиб талай бошларин,
Ҳисоб-китоб қилиб синар дўстларин,
Айтқизар ҳар турли янглиш сўзларин
Шунда янглишмовчи бир дўстинг бўлсин.

Сув бўйида бир жуфт ҳавойи терак,
Томири қўшилган, шохаси бўлак,
Оқларин сугорсин юракдан юрак,
Бир-бирига содиқ икки роз бўлсин.

Бойлик йўлда ётган тулкига ўхшар,
Билмаган гаразнинг ишига тушар,
Бир қиз бўлиб иккинчизга кўз қисар,
Зеҳни шунда қилми қирқ ёрар бўлсин.

Хўжалик ташвиши тушганда бошга,
Ҳар ким мафтун бўлиб бир сумбул сочга,
«Дўстимиз» деган мардлар кетар қум-тошга
Шунда ҳам сир бермас бир дўстинг бўлсин.

Ақлу фаросатли, қувноқ азамат.
Бўлсин ҳам ўзингдан бир қадим энёд.
Ул ҳам сендин олсин завқ билан қувнат,
Асқар тоғ ҳайбатли бир дўстинг бўлсин.

Содиқ қолсин тоттач шуҳрат мевасини,
Тортсин ҳамроҳ бўлиб ақл кемасини,
Сен не десанг «барн маъқул» демасини
Адашсанг авайлаб ҳақ йўлга солсини.

Қайнаб кетсанг босиб қўйсин ўтинини,
Чарчаб қолсанг алмаштирсин отинини.
Ақли, ўйи ош-қотиқдай тотимли
Йигитининг жонкуяр бир дўсти бўлсини.

Юк ортилиб кардон юриб кетганда,
Уринга ёш аилод келиб етганда,
«Шундай асил дўстлар бўлган экан» деб
Урни келган ерда айтишиб юрсини.

ҚОЗОҚДАРЕ

Ҳар туп терак, ҳар уй бунда
Сунга боққан, Қозоқдарё.
Қорақалпоқ тарихида
Номини чиққан Қозоқдарё.

Ғозлар ўз тўпини излаб
Келар кўлда бўлиб сузмоқ.
Сун бўйида макон тузмоқ
Мерос бўлган Қозоқдарё.

Сарсон бўлиб кўп армонда,
Ота-бобо оч қолганда,
Қишда дийдираб толганда
Мадад бўлган Қозоқдарё.

Тўлиб-тошиб, куйлаб-куйлаб,
Бахт қозони бўлиб қайнаб,
Эл чақириб балиқ ўйнаб,
Бозор этган Қозоқдарё.

Мэнби олиб Оқдарёдан,
Утиб кўп кўҳна армоқдан,
Отингни эшитган одам,
Сенга кўчган, Қозоқдарё.

Белгисидай номус-орнинг,
Урин бор қонли қамалнинг,
Ботир бобом Эрназарнинг
Қони томган Қозоқдарё.

Халқ ҳолини ўйлаб ўтган,
Кўрганни куйлаб ўтган,
Оқдаль-ада Бердақ ўтган
Муқаддас ер Қозоқдарё.

Зулмат ўлиб, бўлиб сайил,
Ержон атоғ, Узун қайир,
Пичан ўриб Умар шоир,
Қўшиқ қилган Қозоқдарё.

Кўчанг дарё, сув ўртаси,
Ғоз қатор уй айланаси,
Оролнинг Венецияси,
Ажойиб эл Қозоқдарё.

Ов қилишга муносиб кўл,
Қамшларни чайқар довул,
Яшнаб ётган обод овул
Атоқли эл Қозоқдарё.

Тоҳи қайтиб, тоҳи тошса,
Сув камайиб денгиз қочса,
Янги ўзан булоқ очса
Тўлар яна Қозоқдарё.

БУЛБУЛ ТҒИИГА

(СССР Халқ артисти Ойимхон Шамдратовани)

Саҳар туриб чиқсам Аму бўйига,
Гуллар гунчаланиб кулди, Ойимхон,
Санъат сажиясининг шодлиги тўйинди,
Обонинг жаранглаб келди, Ойимхон.

Қайғудан намиқдан жанлар кўз эдинг,
Қўширотли қорамангиз қиз эдинг,
Армон осмонда бор юлдуз эдинг,
Тонг билан оламга келдинг, Ойимхон.

Санъат меҳрин олиб ўтир эҳсинга,
Мафтуни қилиб ҳеч қайтмасдан кейинга,
Рўмолигини қиё ташлаб кифтинга
Силкиниб саҳнага чиқдинг, Ойимхон.

Кўн тўсиқ бўлишди, сени кўролмаб,
«Артист» деб устингдан кулишди талай.
Қолди гийбатчилар гувлаб шамолдай,
Мартаба тоғига миндинг, Ойимхон.

Созандалар созлаб қошингда созин,
Дуниёга таралди озод овозинг.
Қушлар манзилига етмоғи лозим,
Сен санъат парвозини тутдинг, Ойимхон.

Сен куйлаган маҳал қувноқ наъман,
Гулдай яшнар янги турмуш жамоли,
Қўнгилларда эсиб соғур шамоли
Қиш — тўқсонлар ёзга дўнди, Ойимхон.

Қўшиқ жарангласа авжига миниб,
Тошларга тил битар жувбушга келиб,
Кенг саройли заллар шамолдай тиниб,
Қўнгиллар сел бўлиб кетар, Ойимхон.

Сенсиз қизимайди тўғлар, сайиллар,
Пўлнигга поёндоз ранг-баранг гулавр,
Олднингда дол бўлиб қувноқ булбуллар,
Келиб чапгароққа қўнар, Ойимхон.

Бир айтсанг яна деб эл қилар талаб,
«Сог бўлгин янгалаб» ёки «опалаб»,
Хурккан каптарлардай уришиб чапак,
Саҳнадан туширмас сени, Ойимхон.

Қўрган чоғи тўлни ойдай юзингни,
Халқин тинглаганда хуш овозингни,
Театрлар торта олмай нозингни,
Саҳналар қисирлаб турар, Ойимхон.

Қуйинг тутиб ўзбек, туркиан юртларин,
Қимирлатдинг қанча йилит муртларин,
Қорақалпоқнинг юракдиги дордларин,
Қўшингингда баён этдинг, Ойимхон.

Чиқсанг рўмолингни елнингга солиб,
Юртнинг қарсақлардан қўллари толиб,
Қайта бошдан эски дарди қўзғолиб,
Кексалар ёшлигини эслар, Ойимхон.

Сањатинг жадоига кўз-кўз қилгани,
Эл кўсинга тақдир ҳурмат белгани,
Аму бўйларининг шайдо булбули,
Тўй муборак бўлсин, янга—Ойимхон!

Мен Абайни еддан билган халқман,
 Қора бұдан бошта кийган қалпоғим,
 Аму бұйи униб-ўсган тупроғим,
 Сиз билан биз бир бутоннинг яроғи,
 Күнелим тоза — оқшоми йўқ ёруғ тонг,
 Мен Абайни эрта билган халқман.

Чингизтоғдан чиққан Абай шеърлари,
 Қўш янратган қорақалпоқ қирларини,
 Бердақимнинг қўшиғига қўшилиб,
 Қудосимга бирга чертган сирларини.

Қўш ортида ошинқ ўйнаб ёшимда,
 Тарихдан сал кечкиброқ қолибман,
 Билим бор деб эсламабман бошида,
 Улин-сўзга ўзим лекин толибман,
 Мен Абайни еддан билган халқман.

Бирга босдик тарих йўлини отирини,
 Қанча узоқ йўли бўлса тупшини,
 «Қорақалпоқлар саҳронинг бош оқини» —
 Деб айтган-ку улуғ Чўқон жияним,
 Бахтини излаб бир карионга юк босиб,
 Боболарининг оғи зарчаб — толиққан,
 Дўмбيرانга дуторим ҳам ўхшашиб,

Куйлашганда мен қозоққа таниқман,
Мен Абайни Еддан билган халқман.

Мана бугун бахтта тұлган далам бу,
Дашт ұрнида яратилган чаман бу,
Жаннат деган хәлдан қам тўзалроқ
Абай оға армон қилган замон бу.

Тилмочсиа англайман қозоқча айтсанг,
Тубиниз бир — шажарангни қараб ол.
Сен Абайнинг баъан сўзини унутсанг,
Мен айтайни, келиб мендан сўраб ол.

Лойимизни бир тупроқдан қоринган,
Еш қулунлар чўлада термимб ўсган,
Меҳр сўзин бир кўкракдан эмниган,
Қўнганмиз бир губори йўқ ёрут тонг,
Мен Абайни оға тутган халқман.

Ҳазил

Олтин бергли, оқ бадемли қайишлар,
Сўнмай туриб иссиқ ёзининг ҳиселари
Бу сўзини шовлаб кўкка ёйишлар:
Гўзал экан Олмаота қизлари!

Шахло кўз, бўта кўз, қўй кўз, қора кўз,
Бири-бирисидан гўзал — сара кўз,
Жилмайиб айтганда битта илтиқ сўз,
Эриб кетар Олатовнинг музлари.

Пўлни тўсманг, йитит, сизда йўқ ишим!
Кўча тўла қиздан тутдим бирисин.
«Афу эт, қариндош, қизлар рўмолни
Қайдан олай?» десам пинак булмади.

Ишга солдим қорақалпоқ тилимини,
Баъзан билнимаса, баъзан билинди,
Ундаб тимсол битта сўзга илдинди,
Кўзим кўк рўмолда, кўнглим қиздадир.

«Айт қардош, кўк рўмол олган дўконнинг,
Тез бориб олайин, ўртама жоним,
Шунақа кўк рўмол эди армоним,
Айб қилма оғзини айтган сўзларин.

Гули Кўкчатовдан тергани дейман,
Сахро қизғалдоғин боргани дейман,
Ипин Баян сулув ўрганми дейман,
Абай эмасмикин нақш чизгани?

Кўм-кўк гули Бўрабойнинг кўлидай
Сарғиш жияк — чўлда пиштан сулидай,
Нафислиги Қурмонгози кўлидай,
Кўнглимда муҳаббат даргани қўзғатади.

Кудди қиз: «Шоирга ўхшайсиз, отой,
Жамбул кўчасида дўкон бор шундай,
Очилар экан-да кеннойим кўндай»
Буридан-ю кетди, гапини қўзмади.

Сой тошиб кетгандай ситмай қирғоққа,
Бир анқов фил тикилгандай қозоққа,
Кўнглим олиб қочди ёр юрган ёққа,
Кўз очсам ўчибди қизнинг излари.

Қарасам, турибман ажаб бир тусда,
Қайинлар сояси ўйнайди устда,
Одамлар:— Чиқинг, дер, троллейбусга,—
Маънодор куларди аммо кўзлари...

Сени жоним десам арзир қозоқ қиз,
Сенда мўл қозоқча гўзаллик ва ҳис,
«Кеннойим» дедингу менга ўша кез—
Ерни ёдга солдинг, ширин сўз пари.

Менинг ёрим Амунинг оқ мароли,
Насиб қилгай унга шаҳринг рўмоли,
Қайда юрсам унга тортиб хаёлим
Унга бошлар мени соғинч гузари.

Азамат қайындар, гувоҳ бұларсыз,
Шоирнинг қалби поё, тилдир орсиз,
Ер севган қўнглимда мангу қоларсыз,
Олмасотъ ҳамда унинг қизлари.

Баҳор келди. Келди демак шеърятининг навбати,
 иқдони, дўстим, чиқ қабрингдан, қизисин шеър суҳбати.

Қуёш қизиб ишқи тушсин татарнинг Тўқайига,
 Кетайлик Қозон орти ё Қирлай тўқайига.

Билганман ул ерни мен ҳам, унда туғилмасам-да,
 Жез тирноқлар хириб юрган тушимга онда-сонда.

Унда ҳамон эртақ сўйлаб қайишлар шивирлашар,
 Япроқ ўзгача шилдираб, шамол ўзгача эсар.

Унда ҳамон жарангловчи хуш овозинг бор сенинг,
 Оз чертилиб, эрта узилган мунгли сенинг бор сенинг.

Гўзал татар музасининг маконига бу чоқда
 Сенинг ишқидан ятидан авлодлар ёғилмоқда.

Топқур қалам аҳлари тавоб этиб сўзингни,
 Кўзига сурма қилар босган ёшлик панигни.

Яна қудратли лирангга қалбида тўлиб ҳавас,
 «Чертсам» деб тирманшувчи қофиябоз ов эмас.

Сен эсанг-чи! Қўл раҳмат Тўқай бўлганинг учун,
Қора нон еб, шоирликни оқлай олганинг учун.

Тугинган эл, она тилинг армонларини куйладдинг,
Бешта қўшиқ ёзиб ташлаб, кўжрак кериб юрмading.

Туркий забон шеърингни бойитиб олги чоғладдинг,
Қўшиқнинг қўш қитъасин туташтириб боғладдинг.

Байрон, Лермонтовни Шарққа танитиб лафз билан,
Пушкинни сузлаштирддинг Саъдий ва Ҳофиз билан.

Қозон устида қуёш нур сочиб калар йўлини.
Мен ҳам келтирдим сенга олис қўлнинг бу гулини.

Қалдирғочлар сайраган бул баҳор чоқларинда,
Юр қани, сайр ётайлик ул Қирлай ёқларинда.

Гул-чечаклар гулча лабга тўлдириб бол келтирсин,
Емон шоирларни шурале¹ қитиқлаб ўлдирсин.

Лаънат айтиб сен яшаган замонанинг жабрини,
Агар сен тирилар бўлсанг, мен ётайин қабринида.

¹ Шурале — жез тирноқ. (А. Тўқай воэмасидаги образ.)

ХУШ КЕЛДИНГ ТУРКМАНИМ, САФО КЕЛИБСАН

Шайдо булбул кўниб тоза гулларга,
Иқбол мевасини мўла-кўла терибсан.
Кўрмоқ орзу қилиб бианинг адларга,
Хўш келдинг туркманим, сафо келибсан!

Сафар анжомда сарви равонинг,
Гўрўғлидай гурлаб сурган давронинг,
Қурбонинг бўлайин, азиз меҳмоним,
Хуш келдинг туркманим сафо келибсан!

Дўст сазони ширин забон — тиллардан,
Нортуялар чирланмишган чўллардан,
Қорақумлик, қуш бозорли кўллардан,
Хуш келдинг туркманим, сафо келибсан!

Атрак, Гурган, баҳри Ҳазар ёқлардан,
Мурғоб манзилдан, Феруз боғлардан,
Бўз туманли Болқон, Купет доғлардан,
Хуш келдинг туркманим, сафо келибсан!

Чопқир жайронлар ҳам орқада қолиб,
Райхон гулларининг атрини олиб,
Дўйдор кўришмоқни истаб қувониб,
Хўш келдинг туркманим, сафо келибсан!

Хонлар бисни ёвлаштириб ҳам кўрди,
Аллаб, турли йўлга буриб ҳам кўрди,
Аmmo бузолмади ҳўет кўнгилларин,
Азалий қардошим, сафо келибсан!

Боболар ҳам бир пилонда мол боқди,
Мусо, Суёв бир дугорда тор қоқди,
Қашта тиксан бирга букдик бармоқин,
Қамалак вақшани, сафо келибсан!

Иброхим дер: у ёқ ҳам, бу ёқ бўлиб,
Бир мақомга дугор ҳам гинмак бўлиб,
Сен Қамина бўлсанг, мен Бердақ бўлиб,
Қувноқ саз чалишта сафо келибсан!

Эл ҳосил молига бозор тополмай,
 Тинмай кўчган қарвонмисан, несан сен?
 Қўирақда гам бўлиб сиртга чиқолмай,
 Инглаб кетган армонмисан, несан сен?

Селлар қутирмаса Атракда сойдан,
 «Қут қочди» деб гоҳ ҳам қочар ул жойдан.
 Чопилмаган қилич, мардга зор майдон
 Сурилмаган давронмисан, несан сен?

Ясиқ тишлаб, гулқалар тоқилиб,
 Оқ юзингга қора рўиол ёпилиб
 Айрилоқдан бағронг ўтда ёқилиб,
 Инглаб кетган жоновмисан, несан сен?

Заргарсиз зармисан, боғбонсиз бўстон,
 Қаламсиз юракка битилган дoston,
 Чўлда Ғариб Шоҳсанамга қовушган,
 Гўзал кўшик айвонмисан, несан сен?

Бир ноҳир устанинг тўҳиған шолни,
 Сотиб ола билмас дунёнинг моли.
 Вақти келиб ўнгдан эсмай шамолни,
 Соврилмаган хирмонмисан, несан сен?

Ети икким калтинг зедига солиб,
Гул япроғин хазон аёни қориб,
Жоҳиллик дардига дармон ахтариб,
Топмай кетган дономисан, несан сен?

Шодмон даврон келиб, гуллаб днёринг,
Зар заргарин топди, карвон бозорин,
Янги авлодларга тўлиб гузаринг,
Чечан отган бўстонмисан, несан сен?

Ибройим дер: чин шоврлик бўлсан,
Сен одам кўнглининг сўлмас гулсан,
Кўшиқнинг тавғиси Махтумқулсан,
Эл-эл қайта тугилган сен, чечансен,

МЕНИНГ ЙИГИТ ВАҚТИМ, СЕНИНГ ҚИЗ ВАҚТИНГ...

ТошДУ десам дарҳол тушади эста
Менинг йигит вақтим, сенинг қиз вақтинг.
Самолётдан тушгач, шошқалиб кечда
Умидвор, ётоғинг эшигин қоқдим.
Нукусда эканда сен мени кунда.
Ҳатто соат сайини соғинар эдинг.
Бу дам сен кўрдингу мени Тошкентда.
Совуққон жылмайиб «сенмисан», дединг.
Гулшанда очилган бир тоза гулдек—
Чиройингга чирой қўшибсан санам.
Қувончданми қониб ҳузурингда тек—
Ютинаиб, телмуриб турардим мен ҳам.
Қадам товушлари жим-жит кўчани.
Сукуватин бузар жим-жит кечада.
Сен ҳам жим... «Айт, нелар ўйлатар сени,
Эрта қайда кутай, соат нечада?!»
«Иштиҳон... қўл тегмас... эртага вақт йўқ»—
Дединг ўйнаб йўгон сочинг ўрамни.
Навоий театри халқ билан тўлиқ—
Сен киргач у бўлди яна кўримли.
Зар кўйлақ «ўғ сочиб берар эди зеб—
Ногоҳ «мени нечир, мазам йўқ», дединг.
Ва мрамар анидан сен бир-бир босиб.
Тушиб кетдинг... Сенга бегона эдим.
Сўнги «қазбегим»ни тутатиб олиб.

Узоқ тентирадим анҳор бўлида.
Мажнун тол шоҳларни сувларга солиб—
Сочларингни солар эди ғиймга—
Ҳамон шундай ТошДУ деганим пайтда,
Ҳаёлимга келар кўркам, қиз вақтинг.
Озор бермаслик-чун мен сенга қайта,
Бел боғлаб, жонимни ўтларга ёқдим.
Очиқ деразалар имларди «кел» деб—
Боғлар дерди «қайгу чекма, йигитим».
Юракни тирнарди «Тановар» йиғлаб—
Шамоллар назирди хазонни титиб..

• • •

Энди мен Тошкентга борганда доим,
Сенга кўринмоққа тиришар эдим.
Бир кун дуч келдик, ногоҳ мулобим.
«Ростдан бу сенмисан, сенмисан», дедимг.
Айни илк саҳарда очилган гулдек —
Очилиб кийибсан, очилиб, тулим!
Ҳиндунинг ортидан эргашган филдек—
Сен томон элтади ҳамиша йўлим.
Товусдай товланган ўзбек қизлари,
Дастурхон ёзарлар, тутарлар ҳам жон.
Оҳ, туғишганингдай забони ширин—
Студентлик, сенга олқиш, эҳтиром.
ТошДУ — билим боғи, ёшлар гуруҳи—
Ўт ёнган дилларнинг топилма бахти.
Минг-минг йигит-қизнинг у шавқ, шуқуқи.
Менинг йигит вақтим, сенинг қиз вақтинг.

Чабир қўлларини уйсиз кўкка чўзган—
 Элдан четда кимлар ул, қайси ботир?
 Ҳеч ким эмас, ул мовий саксовулар,
 Поёни йўқ далани қоплаб ётур.
 Бағрида ўти бордир тошиқўмирдай,
 Юз-кўзларини чанг босиб ёш кўринмай,
 Уз даласини ёвлардан кўриқлаган—
 Қадимги массагетнинг лашкаридай.
 Курашар олов седи, жабр билан—
 Пинқилса иши бўлмас қабр билан,
 Етмай ўтган булутларга ўчакиниб—
 Тундай чидаб берар сабр билан.
 Бўронлар келиб уни юлқиллаган—
 Аммо кўркмас у ҳеч бир гулгуладан—
 Артезиан излаган қазувчидай—
 Томири билан чўл тўшини бурчиллаган.
 Сахро, қуювга кўкрак кериб чидаш,
 Билмас машаққатлардан сесманувини,
 Салмоғи мисоли фиа суягидай—
 Севаман чўл фаранди — саксовулини.
 Уругини ер таялмай униши чини,
 Майли бошидан қору довул ўтар,
 Енса ҳам текми ёнмай одам учун.
 Бағридаги бор ўтни бериб кетар.

Қиш кунда қор гуллар, ёрим сен юрган ерда.
 Уфур ҳид сочар еллар ёрим сен юрган ерда.
 Бўстон бўлади чўллар ёрим сен юрган ерда.
 Хонши қилар булбуллар ёрим сен юрган ерда.
 Қадамнингга қойил ер, ёрим сен юрган ерда.

Аргумоғин қамчилаб Аму оқар уриб жўш—
 Солланиб боришингдан тонг ели ҳам маст, сархуш,
 Қирғоқдасан сувдаги аксинг бир жаҳон балқини—
 Хивичдай қоматингу ақлингга ўқиб олқини—
 Ошиқлар сони мингдир, ёрим сен юрган ерда.

Қадам боссанг қимтиниб, қор эрир сув бўлгани—
 Баҳор нағмасини чалиб, туруллар сой тўлгани—
 Қирғоқни майса қоплар, чиқар теракнинг боли—
 Кўл устида бошланар қушларнинг фестивали—
 Тоғда шунқор қуш тўлар ёрим сен юрган ерда.

Кўрсанг «таърифин айт», деб тунлар ялғизар тонгга,
 «Гул юзига қўйма», деб шабнам тайинлар чангга.
 Ниначилар уймалаб, кажулар чақирганда—
 Атлас ранг капалаклар шодон базм қурганда—
 Боларилар йиғар бол, ёрим сен юрган ерда.

Баҳор айёми сенсан, хумор кўним кел бери,
Гул, гулчани уйготсини енгил, хуш қадамларинг—
Сен десам қайгуларим, кулфатим кетар нари.
Уриг гулларин сочар қорақалмоқ ерларин—
Шодлик баҳори кунлар ёрим сен юрган ерда.

ШУРЧА¹

Сонетлар

Хафи бўлсанг, оқин суғни ёққан,
Тошанб жетсанг, қабристонни орала,
Мағра

1

Борлиқ ва йўқликнинг чегараси бул,
Шу ерга етганда изларинг ўчар,
«Менсиз дунё Вўқ» деб кўпирган кўнги,
Бу оламни кўриб ҳовурдан тушир.

Бунда кулсу ўчар тунча лаблардан,
Кўзга ёш югурар, лол қолар иқд,
Дўстнинг сенига уйга қайтар бу ердан,
Е сен қайтганигда эргашолмас ул.

Ажал сиртмоғидан ҳеч ким қутулмас,
Ҳисобдан адашмас, шафқатни билмас,
Аmmo, у қанчалик эгмаси амр.

Тириклик ўлимнинг айтганини қилмас:
Яшаси нурашчан, чарчамас умр,
Бир шох санса, минги кўжармай қолмас.

2

Юз эликка чиққан бир чолни кўрдим,
«Қандай бахтли-я», деб фараз этдим мен.

¹ Шурча — Нукус яқинидаги қабристон

Ислаб бориб топдим ҳам салом бердим
Ва сўнг хайларга чўшиб кетдим мен.

Бешда экан Бердах тутилган йили,
Уми уч кампирининг бошига етган.
Тарас Орол томон қувилган йили
Учга ўғил кўриб, хизмат ҳам этган.

Учоздон ўғлон ҳам ўзгандир бироқ,
Замондош, дўст-ёрон кетдилар ёнроқ.
Ўзгарди анлодлар, ўзгарди замон.
Хўнрайиб боқар у чинорга шу чоқ,
Кекса чинор турар қурт еган волон:
«Гувалаган эдим-ов бир пайт мен ҳам, оҳ!»

3

«У қайта тирилиб келса эди, о,
Қирриқ бўлар эдим унинг кўзига,
Қўрмаган иззатини кўргазиб, ҳатто
Гарх ҳам қўндирмасдим тоза юзига.

Кечиккан солдатдай кириб келган дам
Мен уни ёридай қучар эдим-ку».
Шундай дер одамни кўмаркан одам,
Аслида беҳуда ўзиниш-ку бу.

«Қора хат»дан кейин солдат келган чоқ
Ҳатто ёт кўринар. Тирилса марҳум
Ёндаша олмайсан, суёмоқ-ку суёмоқ.

Оққан сув ортига қайтмаган бир зум,
Ўқиниб юргандан бир-биримизга
Ардоқдай билайлик тирегимизда.

Ажал сиртмоғидан қутулиб бўлмас,
 Уни ўйлаб қўрқма, қўрқ сен ўқинчдан;
 Сени сўнгги йўлага узитган одам,
 Қўзига олмаса бир қатра ҳам ёш.

Улимниг дард солмаса бирор кўнгилга,
 Иўқламаса сенниг ўрнингни умр.
 «Буа ҳам ўтиб кетди, бир йўл дайтовур»,
 Деб ўйласа қўйиб туриб қабрга;

Давраларда эста тушсанг бирор куш,
 Исминг тирилмаса мисоли бир гуш,
 Яхшинг олинмаса тилга шу келди;

Тушига кирганигда «ўчиб тушар бар» —
 Бир дўст, бир душманинг қолмаса нэда,
 Демак сурмагансан арзишли умр.

ШОИР ҒУНОҲИ

Олар эди шоир дам
Мовий денгиз бўйида,
Бўшамди хаёдан,
Хат ёзмади уйига.

Брезент кат устида
Етар эди чўзилиб,
Тўққияларнинг ҳуснига
Боқар эди сузилиб.

Уйга қайтди-ю кейин,
Илҳомини қилиб жам,
Эшикни қулфлаб секин,
Қўлига олди қалам..

«О, Тамара, сарвиноз,
Юр, овлоққа кетайлик.
Соҳилини незиб бир оз,
Қайиқда саёр этайлик.

Бизиниамда ўлатирсанг,
Эшмак эшиб толмайман.
Пироққа кетсанг яттинг,
Қувиб ета олмайман.

Мен борман-ку қайқда,
Сулга боқиб нетасан?
Ёрим, олтин балықдай
Мунча олае кетасан?

Ота-бобонг ё аканг
Дентизамни, юлдузми?
Ё сув парискисан?
Кимни севдим мен ўзини?

Севсан сузмоқ занқи йўқ,
Юр, соҳилга чиқайлик,
Севмакнинг деч айби йўқ,
Ходласанг — бўлган қайлиқ.

Йўқ сулуви — йўқ қизни
Шоир шундай куйлади.
«Толдик янги юлдузми»
Деб тақридчи ушлади.

Лекин, юлдуз зотининг
Қуйруги ҳам бўлади.
Шеърни ўқиб хотини,
Шоирни хўш «салади».

«Чарчадим, деб, курортни
Ҳар бил этмайсан қанда,
Алдасанни мен «сўр»ни
Шу қил учун экан-да!»

Уртоқларим дер эди:
— Шоирлар бўлар чатоқ!
Бош урай қайга энди,
Сенд севган мен — аҳмоқ?

Гул деб менга тутганинг
Қўш гул эмас — қўш тикан,
Қалб деб тухфа этганинг
Мушдайгина гўшт экан.

Ени узиб ёқангни,
Тутқизайми қўлингга?
Унут бола-чақангни,
Жўна келган йўлингга!

Энди ҳавас қилмайин
Асло шоир зотини...»
Шоирни шундан кейин
Судга берди хотини.

Судга қатнаш энди у,
Бағри — дили тилиниб,
Қўз ёш тўкар у дув-ду»,
«Ажратманг» дер яллиғиб.

Суд айтди: «Соҳиб жамол!
Ҳаёт бошқа, бошқа — шеър,
Даввойингни қўя қол,
Муросага келгин» дер,

«Хаёлидан чиқариб,
Лермонтов ҳам, Байрон ҳам
Денгиз бўйига бориб
Бундай шеърни кўп ёзган.

Шоирингни алдади
Илҳом париси фақат.
Ишонмасанг башарти,
Мана, айтсин адвокат!»

Судья кулиб мийида,
Адвокатга қаради.
«Ҳамма нарса аниқ-да!»
Деб у сочин таради:

«Хўш, фактларни титланг» деб,
Кўзобнагин тузатди.
Эр бўйнига ташлаб ип,
Аёлга қўл узатди:

«Адабиёт, бу — узун
Ҳаётимиз аксидир.
Бу фикрнинг илдизин
Белинскийдан қадир.

Иккинчидан, бу асар
Журналда ҳам босилган.
Ишонмасангни агар,
Автори ҳам ёзилган.

Қолаверса, бу аниқ
Айбени бўлса агарда,
Нечун севган уйига
Хат ёзмаган бир марта?

Ва ҳоказо!.. Ичунни!..
Ҳаром ичган тузингиз!..
Кейин кима бўлгани
Тўқиб олинг ўзингиз.

Енгир ёрмай ҳўл бўлган
Дўстинга дил ачишар,
Шундан бери ичимдан
Тўқиб ёрмайман асар.

Энди нимаки ёзсам,
Бўлган ишни ёзаман,
Қалыдошим кўрган дарс
Сабоқ бўлди менга ҳам.

ОНА ТИЛИМГА

Жиров сени пойга отдай боплаган,
Ҳакамлар дова обдан сени тоблаган,
Алломиллар шир қилган жангаро
Бердақ сени қурол этиб соплаган,

Бойтераксан — ўсган кўҳна томирдан,
Нотиқлигинг қил сугурган хамирдан,
Қорақалпоқ кўнгал қуши сайраса
Сўз дурлари хазинагдан топилган.

Нақлларинг чақиб кўрсам мағиздан,
Айтишувсан эҳди сувин оқизган,
Отам сенга азаматлик руҳ бериб,
Онам сенга меҳр сутин томизган.

Соддалик-ла сен айтурсан рост сўзинг,
Саҳройсан дўриллайди овозинг.
Елгон сўзлаб ёқишликни билмайсан
Шивирласанг ҳуркиб қочар кўл гези...

Мен теглайман сени тузу вонимга
Ўгуз билан рудинг синган қонимга,
Ҳеч бир тилни ётсирасини билмайман,
Бироқ сен энг яқиндирсан жонимга.

Созга қўшсам ҳаволайди оласор,
Тимсол ила сулувлигинг ярашар.
Қандай яхши оға-нинг қўлиги!
«Яқинмиз» деб сенга кўп тил талашар.

Бўлмасанг-да номи кетган улғил,¹
Сен саҳронинг заъфарон юз булбули.
Хонлар сени қўшмаса-да қаторга
Ленин сени ёдга олган тил биланб.

Толлар сендай гувлаган вақтин кўрдим,
Сенда чўл шамолин ҳидлатин кўрдим.
Қора уйда Пушкин билан Бердақнинг
Қорақалпоқ тилда суҳбатин кўрдим.

Она тилим — сен, бошқадан айирман,
Сен турганда мен ҳам ажаб шоирман.
Шунча қаттол сургуиларда сурулмай
Шу кунларга етганингга қойилман.

¹ Намунали.

• • •

Насибанг оқ бўлсин қишки даладай,
Қизил тулки агнар азонги қорда.
Аёзнинг шиддати акс этар нурда,
Қўнглинг той чоптириб чиққан боладай...

Қўнглинг иссиқ бўлсин ёзги даладай,
Орзу денгиздай сароб милтиллар.
Жонинг сув истайди, сояни тилар.
Тун — роҳат. Юлдузлар ажиб порлагай.

Ҳаётинг яйрасин баҳорги даладай,
Қора сел ва тоғдан сой қулар — ҳалак,
Булутлар ортида рангин камалак,
Инсон орзулари гуллар лоладай.

Ақлинг қомил бўлсин кузги даладай,
Янтоқ донлар, ҳаво мумдай тиниқар,
Қўнглинг аллақимни истаб зориқар
Тепангда чириллаб сайрайди тўрғай...

АМУДАРЕНИНГ ҚИЗЛАРИ

Ишга чевар, гапга чечан,
Ойдан гўзалдир юзлари.
Бу гўзаллар кимлар экан?
Амударёнинг қизлари!

Қийганлари хонатласдан,
Бор очганлар баланд, наstdан,
Халқ ишига бел боғлашган—
Амударёнинг қизлари.

Минган оти пўлат тулпор,
Техникага кўп харидор,
Ишлар ери кенг пахтазор—
Амударёнинг қизлари.

Тоғ бошида тўда жайрон,
Ҳусни кўриб бўлдим ҳайрон.
Билсам донғи кетган ҳарён—
Амударёнинг қизлари.

Қаҳрамон бу юрtda Ойим,
Тоғлар юрти ўсган жойи,
Қорақалпоқ Турсуноийи —
Амударёнинг қизлари.

Юрган йўли ёруғ кундуз,
Оқ олтинга бўлиқдир куз.
Орденлари тўп-тўп юлдуз—
Амударёнинг қизлари.

Тинмай ёмгир ёғар Пярну йўлида,
 Урмон кўк дибосни силкитар нечун.
 Қовоқ уйган шимол кўнгалсиз бугун,
 Тинмай ёмгир ёғар Пярну йўлида.

Қанийда Мамайнинг яйдоқ аўлида
 От чопсинг чапгитиб-чапгитиб хушқол.
 Агтанг, телеграмма титрар кўлимда,
 Ситган бир оқ каптар қаноти мисол.

Тавба! Ким ўйлабди бундан олдинроқ
 Сени бунча эрта, бевақт ўлар деб.
 Мен ҳам англамабман: сен ўлиб бу чоқ,
 Олинса кўзимдан ёшим келар деб.

Нотаниш йўл. Борар машина сузиб,
 Кўз юмиб бораман. Бир сен кўнглимда.
 Ўйлабман хаёлда суратинг чизиб,
 Тинмай ёмгир ёғар Пярну йўлида

Табнат ҳунарманд, қудратлидир ул:
 Одамнинг, шовринг оғзи хиллари!

* Пярну — Эстониядаги бир шаҳар.

Дастхатнинг, қўлэманг ўқимоқ мушуқ,
Қийналиб ўқирдик тоҳ маҳаллари.

«У энди йўқ» деган бир туйғу эгар,
Отнинг яғирга ботгандай эгар.
Тўлқинлар ўкириб сарқир сарбасар,
Қирғоқда миҳ этмай қоя тош ёгар.

Сен шундай нор эдинг, тенгнинг йўқ эди,
Тенг эдинг каттадан кичикка қадар.
Аччиқ тил ва текин оғизлар энди
Сендан ўзга кимга иштиғрин қадар!

Биз тўё ҳаммамиз доно, оқиллар,
Ким бизни мақтаса, у ҳам донороқ.
Қофия бўлмай юрган феъллар
Энди кетар дейман сенсиз бебошбоқ*.

Шеърингга самимий илиқ сўз айган
Бир одам сўкса ҳам сен қойил эдинг.
Чандан ҳам сен ажиб бир шоир эдинг,
Сўқмоғинг бор эди ўзинг яратган.

Энди шеър ўқишар вақтни қитганмай
Регламент ёқтирмас баъзи чеварлар.
Забардаст вужудинг кўтара олмай
Энди қисирламас ёғоч минбарлар.

Юртга не етмайди? Дунёда зал кенг,
Билетлик одамлар ўнгу сўлимда,
Бу залда ўрининг бўш. Йўқсан энди сен..
Тинмай ёмғир ёғар Пяриу бўлида.

* Хўжамурод шеърга феъл қоғини кўнда ёрлатмас эди (Н. Ю.)

Ҳей ёш ўғлон, насиҳатим бор:
 Шухратпараст бўлмагин асло.
 Шухратпараст бўлсанг мабодо,
 Сендан яхши от қолмас эмиҳор.
 Талант, ақл, илҳом ва меҳнат
 Чўнг мақсадга бўлса сафарбар,
 Ўз-ўзидан келиб донг, ҳурмат,
 Топар четда турсанг ҳам агар.
 Бироқ шоир бўлиб қолдинг-да,
 Вазифа деб отир иш олдинг.
 Юртдан мақтов тама қилдинг-да,
 Эл ичида кулгута қолдинг.
 «Келтир менга гулигини, халқим,
 Мен шоирман», демоқчисан сан.
 Навоийнинг сўзимас, шонинг
 Мажнун бўлиб изламоқчисан.

Шухратпараст бўлмоқдан уял,
 Нега керак қанотсиз қаёл!
 Ундан кўра баҳор келганда
 Иўла бўйига ўтқаз бир ниҳол.
 Пиллар ўтар, сада бўй тутар,
 Соя берар чарчаганларга.
 Талай авлод бу ердан ўтар,

Белги бۇлар адашганларга.
Кўпни кўрган йўловчи туриб,
Уйга толар бунда бир кун.
«Раҳмат буни экиланга» дерлар,
Узоқ йиллар ёд этиб сени...

Ҳей, ёш ўғлон, менга бир қара,
Бундан афзал донг борми сира?
Шуҳратпараст бўлмоқдан уял,
Кимга даркор қанотсиз хаёл!

• • •

Миллион аср бу кенг оламда
Миллион юлдуз сўнса ҳар оқшом,
Менинг нурли галактикамда
Бир юлдуз бор, сўймагай мудом,
Миллион қавму миллион авлодлар
Ёзмай танир ва ошиқ унга,
Миллион Лайли, миллион Фарҳодлар
Қўлини чўлар таланиб унга.
Ақлу юрак учқур кemasин
Миллион хавфли тўлқинга солса,
Шекспирлар, Ҳофиз, Гейнелар
Шу юлдуздан йўл сўрар роса.

Миллион йилнинг ақли қийнаган
Фазодаги номаълумликка,
Юрийлару Валентиналар
Отланганда у юлдуз кўкда.
Миллион тошлик масофалардан,
Уларга нур, ҳарорат бериб,
Омон сақлаб кўп балолардан,
Турди илҳом ва қувват бериб.
Миллион-миллион юлдуз жимирлаб,
Минг турганиб киприк қоқса ҳам,
У алдамас, аврамас иллаб,
Пўлларинини айламас мубҳам.

Адаштармай кемамни менниг,
Миллион-миллион соҳпа ичидан.
Сени топиб бергани учун
Юлдузимдан розиман чиндан.

Доймо иш тутиб пролетар билан,
 Марке қуролланди зўр қурол билан,
 «Қўшимча қийमत»нинг қулфини бузиб,
 Урди капитални «Капитал» билан.

• • •

Фазога учсам, ерда юртдан бурун соғинар
 эдинг.
 Гар сен туғмаганигда мен нима қилар эдим?
 «Яратганинг ким?»— деб мендан сўрар
 бўлсалар агар,
 О, қудратли онам! Сенга топинар эдим.

• • •

Кўчани тўлдириб одамлар борар,
 Барчасин назари бир сенга қарар,
 Билмадим мен каби тўлганиб ҳозир
 Ким сени ўйларкан саҳарга қадар?

• • •

Шеъринг кўзсиз чиқса юратинг сўқир,
 Ақлингдан чиққани ақллар тўқир.

Уйқуни қувмасанг ёлган чоғингда,
Одамлар шеърингни кўз ёриб ўқир.

• • •

Шоирлик азалдан унга ёт бўлди,
Сўнг бу касб осонроқ бир одат бўлди.
Дуч келган шоирга тақлид қилганча,
Охир шеър ўғриси — плагиат бўлди.

• • •

Баъан шоир иши нақадар уят,
Еввойи сўзлардан тайёрлар овқат,
Кўчадан тўрт сатр сафсата топиб,
Атайди «рубоний», яъни—шеърят.

• • •

Шумликни ўйласа донм аҳмоқ ҳам,
Куч топар донони уриб йиқмоқда.
Бору йўқ иқлими аҳмоқ донмо
Пўллайди фақат бир эгри сўқмоқда.

• • •

Лоақал бир кунга тинса агарда,
Амударёни ҳам босарди лойқа.
Шоир ўз ишидан қонса агарда,
Дарёдай тинарди тўлгандай лойға.

• • •

Шоир эканлигини унутсанг агар,
Бу ёмон иш эмас, халқнинг унутмас,
Одам эканлигини унутсанг агар,
Шоирман деб юртни алдамагин, бас.

• • •

Ошиб-тошмоқ фақат сувга даҳлдор,
Кеккаймагин бошқаларни паст билиб,
Усган сайин тут ўзинини хокисор,
Мева берган дарахт турар эгилиб.

• • •

Мақтанчоқлик — тубанликдан далолат,
Сувқисиз тил — мақтанчоққа ҳимоят.
Тинглаб кўрсанг, ундан катта инсон йўқ,
Англаб кўрсанг, ундан катта модон йўқ.

• • •

Ракеталар бу — фурсатнинг суръати,
Дарр шонини фазога ҳам ёболган.
«Спутник», бу — янги замон лугати,
Пайдо бўлиб, барча тилдан жой олган.

• • •

Бир тукдан соч бўлмас бир гуручдан ош,
Бир тупдан боғ бўлмас, тоғ эмас бир тош.
Мукаммал тузилган сенда вужуд ҳам
Барча мучалларинг бўлиб жанулжам.

• • •

Она китриқ бўлса, фарзанд кўзидир,
Фарзанд — қаптар, она — зар гумбазидир.
«Онамни ҳақони тўлиқ ўтадим»,
Деган гап фарзанднинг қуруқ сўзидир.

• • •

Булбулнинг азалий касби — сайраноқ,
Навоси бир хилдир, бунда бор жумбоқ.
Куйимни бир марта қайтарсам мен ҳам,
Юрт кулар, о, булбул, ҳайронман ҳар чоқ.

• • •

Ариқдан сув оқиб ўтди шилдираб,
Отқулоқтар миш-миш эйтди бидирлаб.
Югурик ўргиччақ тўхтаб дедими:
«Қим сизни ўстирдим? Қўрингиз ўйлаб».

• • •

Биронлар қартайиб қолар ёш чоғда,
Гуллар бор, қариб ҳам сўлмас ҳеч қачон.
Табиат қонуни — қартаяр гавда,
Ёш бўлиб юрагинг қартайса ёмон.

• • •

Енгинамдан қизил кўйлак ўтганди,
Шамолдан ёш жонгинам сескинди.
Астагина сийлаб ўтган шамолдан
Уша замон дилда бўрон эсганди.

• • •

Мен — дурагай, қадим тулдан кўнурсан,
Пушкин билан Назоибнинг шондан.
Мен — тиза қон, соф юракда кўнурсан,
Мен — Бердақнинг битта томчи қондан.

Келдинг — кетдинг, гўё баҳорнинг қори,
 Ажалга ҳеч нарса асло эи бўлмас.
 Авжиди ушладди дуторнинг тори,
 Этак кестан билан энди енг бўлмас.

Жарангги ўзгача ажаб соз эдинг,
 Қўлларга ярашган Куба гоз¹ эдинг,
 Қўрганлар «оҳ» чеккан орув² қиз эдинг,
 Сени олган билан дунё кенг бўлмас.

Онаниг шундан бери чекади афгон,
 Сенга ўхшасин дер кўз ёрса ҳамон.
 Яшар бу дунёда яшшию ёмон,
 Ҳар кам «ўзи» бўлар, аммо «сен» бўлмас.

¹ Куба гоз — гознинг бир тури.

² Орув — гўзал.

ЛИВАДИЯ ҲАҚИДА ТҮРТЛИКЛАР

Ливадия саройи бунча салқин,
Эшигининг тутқичи сариқ олтин,
Шоҳ эснарди бу ерда апельсин еб,
Зор бўлганда бир куюк нонга халқим.

Оқ саройнинг олдида икки чинор,
Учига кўз ташласанг — кўзинг тинар,
Юқорига анграйма, шонр бола,
Илаган барча нарсанг ерда унар.

Ливадия боғида ўсар янштап,
Меvasи қаттиқ экан қора тошдан,
Шундай бефойда мева бўлар пайдо
Беҳуда меҳнат қилсанг аввал бошдан.

Табиатдир, кутул беқисс,
 Ға касбига қўйиб меҳр, ихлос.
 Қамширдан яшириб туриб,
 Ғўзалларни яратармиш, рост.

Ға ижодни кўридан эриб,
 Шайдо бўлиб ўт рухсорига,
 Шундан кейин унга жон бериб,
 Пўлллар эмиш ҳусн бозорига.

Жайрон юриш, жилва-ноз билан
 Солланишиб чиқар сулувлар.
 Игна кинрик, шаҳло кўз билан
 Эркин қалбин овлайди улар.

Бозорчи юрт тишлаб савдосин
 Оқар ҳусн дўконн сарн.
 Савдоларга солиб соғ бошини,
 Ёнар йиғит зотининг бари.

Олтин узук бўйрган янга—
 Сўзаларни унутиб оғайлар,
 Юз граммини отиб «свой»лар
 Ёр, литрли гаш берар санга.

Кексаларнинг ёшлиги тутиб,
Кампирига «жети» деб қутурар.
Қондан шофер унутиб,
ГАИга бориб ўзи тутилар.

Амалдорлар билмасга олиб,
Пиндон тутиб кўнгал ҳавасни,
Тузоқ қўйиб назарин солиб,
Давлатчилар сочар дунёсини.

Пул асраган профессор ҳам
Ишга солар омонат кассасини.
Дон-жуанлар изғиб беором,
Сайлашадн қалам қошлисини.

Эсин Ғариб ошиқлар чиқиб,
Банда бўлар Санам Аўлига.
Фарҳод толда тошларни ёйқиб,
Анҳор очар Ширин элига.

Ромеолар аймай жонини,
Мажнун кетар чўлга улоқиб.
Баҳром Афқлаб ўз Гуландомини,
Кетар тахтин тарк этиб, ёқиб.

Табиат-чи, буларни кўриб,
Хусн олдиди ўртаниб лов-лов,
Ошиқ бўлиб, мўм каби эриб,
Елар эмиш увсинз беаён.

Шунда унинг ичдаги ҳоври
Сиртга чиқиб, ушалиб орзу,
Шоирларнинг ажаб товури
Пинглаб туриб яратармиш у.

Мирд шоирлар соғлаб диласни,
Сулувларни куйга соларниш.
Табиат-чи, эгиб оқ бошия,
Бу қўшиқдан лаззат оларниш..

О, сулувлар! Сиз-ла биз шерик,
Лойиғиз ҳам кўчган бир ердан:
Сулувликни сизларга бериб,
Шоирликни бизларга берган.

ТҮМАРИС

ДОСТОН

«...Сен ашотизининг қонсирраган кўзларинини қонга тўйгизмасам, мени массагетларнинг Қуёш худоси урсин». (Тўмариснинг подшо Кирга айтгани). *Геродот. Тарихнома. 1 жилд, 214-саҳифа.*

«Массагетлар Кир билан бўлган ана шу қирғин урушда зўр мардлиқ кўрсатди». *Страбон. География, XI, 8.*

«Аёл шпор бўлган ўшанда». *Бердақ. Шажара.*

1

О, Тўмарис, ани онажой,
Этилибди бошгининг қуйи.
Фарзандининг ҳамрида болон
Юрак-бағринг қон бўлди қуйиб.
Тилла жингонг эгна, малива,
Сиринг бериб қўймагинлечочор.

¹ Массагетлар — бундан икки эрин мени биллар иккад Окс (Аму) ва Яксарг (Сир) дарёлари оралиғида яшаган қабилаларнинг номидир. Шу икки дарёнинг Ёксина (Орол) денгизига қуёладангак ботқоқли қуйи оқим воҳасида яшаган ўша массагетларни тарих фанж қорикалпоқларнинг боболари деб танибди. Массагетларнинг мард аёл подшоси Тўмарис ҳақида, эрон босқинчиликига қарши урушда массагетлар кўрсатган қарамонликлар ҳақида «тарих фансининг отаси» Геродот ҳам, ундаи кейин яшаган бошқа авторлар ҳам қизиқ-қизиқ маълумотлар ёзиб қолдиришган. Кир — ўша заҳарда Эрон подшосини доғруликни ёлган жаҳонгир шох, Шарқ ривоятларида уни «Подшоҳи Кайхусрав» деб ҳам атайдилар.

Кимни енгса кулфат, таҳлика,
 Массасетлар ёқтирмас зинҳор.
 Хайҳот, умид отинг эгасиз
 Ва эгарсиз қайтди. На чора!
 Номусини юва олди тез
 Уз қони-ла бола бечора.
 Бошни кўтар! Эркакларга ҳам
 Голуб келган кучингни кўрсат!
 Шер қалбини юлиб еган ҳам
 Тугён урган ўчингни кўрсат!
 Қаттол ёвинг бош суюгидан
 Қоса ясаб қимиз ичган мард,
 Сен эмасми, кейин ёвдан
 Қасос олиб, майдон кечган мард!
 Олқор шоҳли ой ўроғида
 Сени кўриб кимлар кўймаган,
 Угуз суви¹ тик қирғоғида
 Кучингга ким меҳр кўймаган!
 Зар совкилинг кийгил, малика,
 Сиринг бериб кўймагил зинҳор.
 Кимни енгса кулфат, таҳлика,
 Массасетлар ёқтирмас зинҳор.

2

Утирибди Тўмарис унсиз,
 Қалин сочи елгага ёйиқ.
 Оқ ўтов ҳам мудрар тутунсиз,
 Утирганлар мутедир, босиқ,
 Учоқдаги қоқ саксовулининг
 Милт-милт ёнган чўғи сўнади.
 Фарзанд дори тамгини кўнгилнинг

¹ Угуз — (Окс, Оксус) — Амударёнинг қуби ирмоқларидаги бери.

Туб-тубида чўгдай ёнади,
Кесик қулоқ наижар ўтовдан
Чоқиб кетди аллақабёқда.
Қуйилганди мўмдай—у ёвдан
Келтирган шум хабар қулоқда.
У дедикки, «Маликам, бу гал
Бизга Қуёш ўзи бўлди ёв...
Ени қуниб бордик у маҳал,
Душман қочган ерда ногаҳон
Биз мўъжиза кўрдик: тап-таёёр
Турар эди тўқни дастурхон.
Оғларимиз тўхтади қатор,
Тап-тап тушиб, мўъжиза дедик:
Мешлар тўла антиқа широб.
Тўйиб ичдик, тўйиб сўшт едик,
Кўнган озди,

босди вазмин хоб,

Тикка туриб, малордан кетдик,
Шундай қилди ёв бизни хароб...
Кечга томон дўшёр тортиганда,
Ётар эдик оёқ-қўл боғлиқ.
Шундай бўлди ёвга шарминда,
Бу аламдан қалбимиз доғлиқ.
Кўк чодирда тахтиравонда
Ўтирдан шоҳ қаҳ-қаҳ кулиб.
Балм қизирди катта майдонда,
Биз ётардик тириклай ўлиб.
Шунда бирдан тиклаб бўёғини,
Турди боланг ёниб кўзлари.
— Табриклайман, подшо, тўйингни,
Тингла, бордир айтар сўзларим.
Қўлларимни бўшаттир, бир оз
Яйраб олай, ростлай ўзимни.
Сенга фойда ахир, айтсам роз.
Хушаме бўласа тингла сўзимни.

Шундай деди тутқин фарзандинг,
(Хайлимга келган таҳмин шу:
Тирик сичқон афзал деган
Арслоннинг ўлигиндан у...)

Бу гап бўлди шоҳнинг хайлин,
Туриб қолди қўлида шароб.
Аста сизаб малла соқолни,
Фарзандингга у қилди хитоб:
— Оиа — ботир туғар, бия—от,
Мардлигингни кўрсатдинг, ўғлон.
Мардга борман, у бўлса ҳам ёт,
Менга қудоқ бергин, паҳлавон!
Отанг голиб подшо бўлган,
Енгилмаган ҳеч қачон ёвдан,
Тупроғига ҳеч йўлатмаган,
Донг таратиб кетди дунёдан.
Онанг — соҳибжамол Тўмарис
Подшоликка жуда муносиб.
Этмак истар Сугдиён ворис,
Хоразм ҳам бўлса дер насиб.
Асов кийик овчини кўрса,
Асқар тоғни пана этади.
Агар бургут чўққига қўнса,
Қанотиға умид тутади.
Улуғ тангри Авхра—Маада¹
Менга берди аркони давлат,
Елдан тезроқ далаю-тузда
Қанча қўшин, шамширу шамшат.
Қайга кетди, парфи, дербеклар,
Бахтр, милён сақлаган кеклар?
Энди қара: етти иқлим ҳам
Менга қудлиқ қилар — боши ҳам,

¹ А х у р а-Маада — эрониларнинг қадим театриларидаан бири.

Омонликда яшаш — ганимат,
 Қайсар онанг тушунса шуни,
 Ақл билан бўлиб у улфат,
 Ҳукмдор деб таниса мени,
 У тақдирда Эрон шоҳининг
 Паноҳида яшарди элинг,
 Эшитгани бўз ўтовининг
 Очар эди ғиқат чўл ели.
 Бироқ, бундай бўлмади. Онанг—
 Қайсарлиги бошига етди.
 Қўшинининг учдан бирини жанг—
 Кўрмай, тафлат қурбони этди.
 Хотин бийлик қилган эл бебош,
 Мана, сизда кўриб турибмиз.
 Массagetда, наҳот, юртга бош—
 Бўладиган эркак йўқ, эссиз?!
 Ҳоким бўлиб юртингни сўров—
 Онанг эмас, сенинг бурчингдир.
 Шундай дея, подшо Қайхисрав
 Фармон берди — қўли ечилди.
 — Шоҳ, сен билиб бу ишни қилдинг,
 Эл эслайди вақт ўтган сайин.
 Энди сенга массagetларнинг
 Қўшинини айтиб берайин:
 «Йўлбарсини от ўрнида
 Арқонлаб қўшиб бўлмас,
 Оғанинг қонга тўлса-да,
 Ев олдида тўжиб бўлмас.
 Кийинки асраш мушкул,
 Чўлини қўмсаб ўлар.
 Бош адашса, ўнглаб қўл,
 Е бўйин жазо олар»—
 Шундай дея анқов навкарнинг
 Ханжарини тортиб олди-да,
 Уа қалбига ўша ханжарни

Санчди ўглинг шоҳнинг олида...
Қуёш қизи — гўзаа маликам,
Ботир ўглинг шундай берди жон,
Кошки эди у каби мен ҳам
Фидо бўласам — бу ширин армон!
Давлатингнинг сирин-асрорин
Елга асло олдиртирмади.
Пок сақлади номусу орин,
Ўзи ўлди, ўлдиртирмади.
Мен ҳам ўлдим... Бироқ мардона
Ўлганим йўқ, хўрланиб ўлдим.
Икки қулоқ донама-дона
Кесилди — мен зўрланиб ўлдим.
Кўз олдимда қулоқларимни
Шоҳ етказди бир жаллодига.
Чандиб қўлу оёқларимни,
Терс миндирди у ўз отимга.
Деди: «Жўна,

улуғ подшоҳдан

Маликанига салом олиб бор,
Мадад сўраб у Қуёшдан
Бўлсин биз-ла урушга тайёр».
Тўмарисим, одил малликам,
Массагетлар кўрки, алвидо!
Шудир меннинг келтирган муждам...
Сенга доим ёр бўлсин худо!
Вазифамни бажардим.

Хуш қол!

Хўрликларим юкни бу чоқ
Мен орқалаб худди бир ҳаммол,
Эл-юртиндан кетаман йироқ...» —
Шундай деди ўша қулоқсиз,
Сўнтра таъзим бажо келтирди
Сўнг отилиб чиқди-да, тубсин:
Қоронгулик қаърига кирди..

Она кўнглини қон-қон йиғлатган
 Эй қора кун, сента минг даъват!
 Вужудини эзиб қақшатган
 Бедаводир дижрон-жароҳат.
 Шу малика — она юраги
 Қалхат узган кабутардай зор,
 Аллақандай ваҳший кўкраги
 Эзиб, янчиб, берарди озор.
 Кўз олдидан ўтди бирма-бир:
 Боласини у ваҳший нуқул
 Ишга солиб ҳийлаю макр
 Юлмоқ истар эди худди гул.
 Эрон шоҳи, у соҳибқирон
 Кўп элларни куч билан олиб,
 Тўмариста эиди ногаҳон
 Ошиқ бўлган эмиш у голиб...
 Ҳаммасини эслар малика:
 Айёр шоҳнинг макрларини.
 «Пўқ» жавобин олиб, мулкига
 Қуруқ қайтган сафирларини¹...
 Қайхисравнинг кўзи қонсираб,
 Лова бўлиб қахру газаби,
 Тугатаман, деган ҳансираб,
 Массagetлар наслу насабин.
 Лашкарини тўдалаб ҳайдаб,
 Дарёга сол ташлаган ўша.
 Шиширилган мешларини бўлаб,
 Кўприк мисол ташлаган ўша.
 Шу маҳалда Амударёдан
 Сузиб ўтди икки чавандоз,
 Тўмаристдан — у маҳлиқодан
 Шоҳга шундай сўз этди оғоз:

¹ Сафир — элчи.

«Жаҳонгир шоҳ, қайтгил шаҳтингда,
Жонни шунча қийнамоқ нечун?
Айт, ниминг кам? Қўрққил таяғидан!
Наҳот, оғ у қирғоқ сен учун?
Ҳеч қаерга сизмас давлатинг,
Еринг чексиз, оғзинг тўла ёғ,
Наҳот, мендай бир бева хотин
Ўз юртингда тошмас бу чоғ?
Балиқ овлаб мол боққан ўлка—
Тинчлигини бузма, улуғ шоҳ.
Даламинга ўтиб қон тўкма,
Биз томонга сузма, улуғ шоҳ!»
Тингламади.

Шоҳ фармон берди,
Ев дарёдан бостириб ўтди,
Аскарлари эл-юртин қирди,
Талон-тароҳ бошланиб кетди.
Мана, қаттол уруш иллари,
Маккор уруш, қон қурбонлари,
Тўмариснинг ёшли кўзлари—
Кўрар: ўғли, паҳливонлари
Маликкага эгиб бошини:
«Кечир, она!» дегандай турар...
Бу хитобдан малика— она
Эсин билди ва ҳушёр тортди,
Булоқсин¹ олиб мардона,
Оташдонга шахт билан отди,
Аёл шундай қилди.
Вассалом,
Энди дарҳол отланмоқ даркор.
Ҳамма турди, энг олий мақом
Амаздору сардору саркор.

¹ Булоқин — бурунча тақилланган олтин безак.

Яшни уриб, қуртлар қовлаган
Кўҳна чинор тагида бу он
Гулхан порлар.

Роса гуллаган

Қасос учун қалққан оломон.
Зикр тушиб, гулхан ёнида
Арвоқ чорлар некса табиблар.
Парвонадай ўт атрофида
Массагетлар ўйнаб-қулишар.
Бирдан жимлик чўкди майдонда,
Қулоғи тим битгай танадай.
Подшо ойнам кириб келганда
Эди кўзлар азиз онада;
Яқинлари уни ўраган,
Оҳ, ўли ҳам худди тўлини ой,
У ногаҳон бунда кўринган—
Чоғда бирдан ярқ этди чирой...
Оқ пардаю олтин камарда,
Ярқ-ярқ ёнар заррин жигаси.
Икки юлдуз чақнар кўзларда —
Гўзалликнинг сўнмас жилваси.
Нурли оташ — Қуёш худоси
Алангани баланд кўтарди,
Ярқирарди элиниг онаси,
Ҳа, оловдай порлаб турарди.
«Киндик қоним тўкилган далам,
Эй, муқаддас тупроғи-азим,
Агар сенга хиёнат қилсам,
Кўзларимни қарға чўқисин!»
Шундай деркан гўзал маликам
Унг сўйнасин порлатиб очди,
Гулхандан чўғ олди-да шу дам

Маммасига омонсиз босди,
Ҳаёт билан ўлим жангида
Бу қўрқинчли қасамёд эди.
Улуғ кучни сезиб янгидан
Халқ қудрати жунбунга келди.
«О, маликам, о, Қуёш қизин!
Йўлинг оқдир, ҳов, самога боқ:
Тиштрина — толе юлдузи
Оқ от бўлиб кўринди порлоқ!»
Шундай дея, мўйсафид бурҳон!¹
Алангага кириб йўқолди.
Зикр тушиб тўда оломон
Тонг йўлида умидвор қолди.

• •
•

Ойдор тугни баланд кўтариб,
Массагетлар йўлга чиқдилар.
Турналарнинг изидан бориб,
Довон ўтиб, заҳмат чекдилар.
Қирғоғида иор қанишлари
Шовқин солиб, кўллар қолдилар.
Оролларда иш, ташвишлари—
Паналаниб эллар қолдилар.
Ер майишди лашкар зўридан,
Қушлар ҳурқиди от дунуридан.
Олди тоққа чиқарди тонгда,
Орти пастда ётарди тунда.
Евшан ҳиди бурқираб ётар,
Қуёш юзини тўсади тўзон.

¹ Бурҳон — халқ башаротенси, мунлажжи, шаман маъносидда.

Қонга чанқоқ қора қарғалар
Қағилдашиб борар кетидан,
Тулқи ұтмас заранг ерлардан
Лашкар тунда ұтиб боради.
Қорсақ юрмас чангалзорлардан
Отда муарыб, кетиб боради.
Уч кун юриб Хулкар ботар он
Угуздаги кечууга етиб.
Саф-саф гулхан ёқиб ҳар томон
Отларина ёниб ўтлатиб,
Бу кеч улар чиқарди ҳорлиқ,
Гурунглашиб, қилгич қайрашиб,
От сўйишди (Қуёшга тортиқ!),
Эт ейишди тўйиб, яйрашиб.
Ортада — дарё, олдда — субҳидам,
Кун чиқарга юз ўтирдилар,
Она бошлиқ жамикси одам
Ибодатга қатор турдилар.
Тонг юлдузи — Чўлпон ҳам сўиди
Кўргач улу Қуёш юзини.
Лашкарига рўбарў келди
Ва бошлади Она сўзинки:

«Гулдир-гулдир кишинан,
Олтин сўлиқ тишланган
От ёғдинига садақа,
Кўркем Қуёш, қўлағида,
Илдам Қуёш, қўлағида!
Қамити соз кўл берган,
Кенг айдоғли чўл берган.

Гулдир — Момоси тулдираб,
Осмонда пўстак қоқдан,
Кўринам Қуёш, қўллағил,
Уктам Қуёш — қўллағил.

Тош туёқли оқ серка
Қўй бошласин қўтонда,
Тулпор от кишнаб эрка,
Қоқилмасин йўртганда,
Уктам Қуёш, қўллағил,
Илдам Қуёш, қўллағил.

Ҳоқда ўт сўимасин,
Бало-қазо келмасин,
Отимизга туёқ бер,
Танимизга қувват бер,
Мехри Қуёш, қўллағил,
Қаҳри Қуёш, қўллағил,
Бужин кўрсат тоғларнинг,
Елкасин кўрсат ёвларнинг,
Омад берсанг, бер улкан,
Жон олсанг, ол қиличдан,
Ўздан, сувдан сақлагил,
Юртимиз ардоқлагил,
Уктам Қуёш, қўллағил,
Кўркем Қуёш, қўллағил!»

Б

Тонг оттирди Қунга сийганиб
Марди майдон Тўмарис олим,
Ботирларнинг зўри чакриб,
Шундай деди унга мулобим:
— Ҳанг билан уч йигит олиб,
Баҳодирим, йўлга ҳозирлан.

Золим шохнинг қошига бориб,
 Шу сўзларни етказил мендан:
 «Қонсираган Қайхисрав золим,
 Мақтанмагил қилган ишнингдан.
 Қон тўкишга чанқоқ бўлса ним,
 Боши гаранг бўлар исиндан,
 Енганинг йўқ, асир, ўглимини
 Мардона жанг майдонидан сен.
 Ташла энди набранг йўлигини,
 Эркаклягинг шуми?—Ел олсин!
 Узумнинг шу макрли суви
 Ақл-хушни ўтирлар тайин.
 Вайсайберар одамлар уни
 Қизиб-қизиб ичгани сайин.
 Шу макрли шаробнингдан маст,
 Алданибди бечора болам,
 Ярәләндим (асло тузалмас!)
 Тирноқ ости захрингдам мен ҳам.
 Қондан бошқа ҳеч нарсани, айт,
 Ичмайсанми энди ҳеч қачон?
 Тўхтат, етар, Бу йўлигдан қайт.
 Етар энди шунча оққан қон!
 Лашкаримининг тирик қолгани
 Яхшиликча қайтариб бергин.
 Маскан этиб юртинг гулшанин,
 Ғз ерингда даврингни сургин.
 Бу сўзимга солмасанг қулоқ,
 Эртагаёқ бўлиб пушаймон,
 Ғанимат вақт қўлдан кетган чор
 Ғкиясан, қиласан армон,
 Массаетлар улут тангрисн—
 Қубш ҳаққи, ичман қасам:
 Онамасман, оч кўзларингни
 Ғз қонинга мен тўйгилмасам!»
 Елдай учиб кетди элчилар,

Кўкка чиқди ортидан тўзон,
Кайхисравни топиб айтдилар,
Қаҳ-қаҳ урди у соҳибқирон...

6

Массагетлар ўз подшосини
«Қуёш қизин» деб атар эди.
Тўмариснинг эса, онаси
Оддийгина бир аёл эди,
Оддийгина дейиш муаммо,
У ҳам подшо бўлган мард, бергак,
Эркакларга дарс берган, аммо
Айта берсанг — худда бир эртак:
Одамзоднинг тўғал тенг ярни,
Сиз, оналар — ҳаёт онаси!
Сизга ўтди эркаклар зулми,
Қалбингизда улар яраси.
Эртак эмас, тарихдан лабар:
Сизлар қизлик чоғингиздасиз
Эркаклардан қозониб зафар,
Тахт устида бергансиз сабоқ.
Аста-секин улар гурури
Жилловланган, бошлари эгин...
(Баъзиларнинг эса, шуури—
Унутмасдан, ҳамон сақлар нек...)
Бу ҳам маъни.

У қизлар ҳатто,
Эркакларнинг наслдан безиб,
Яшаганлар олис бир четда
Ўзларига хос давлат тузиб...
Ер юзини титратган ўшал
Хотин-қизлар шоҳлиги, қойил!
Ўлар аҳил бўлса ҳар маҳал,
Яшар эди яна минг-минг йил!

Уша давлат шаъму шавкатин
 Қанча шоир таърифлаб ёзган.
 Мен ҳам ўша қизлар савлатин
 Туширдим бухун қогозга,
 Аммо... ёрсиз, севгисиз турмуш—
 Айт-чи менга, турмуш бўларми?
 Утсиз ўчоқ ва қанотсиз қуш
 Чиндан ўчоқ ва қуш бўларми?
 Чўққиларнинг тик сийнасини
 Зўр тўлақинлар ювиб турмаса,
 Ё ёмғир, ё тоғ чашмасининг
 Суви ерга қуйиб турмаса;
 Қуёш тўсиб, гуллар кулмаса,
 Интилмаса булбуллар гулга,
 Дарахтларда мева унмаса,
 Бундай турмуш керакдир кимга?
 Қўл сулуви оққув қуши ҳам
 Жуфти билан юрганда кўркем...
 Бора-бора шуни англади
 Оролдаги ҳукмдор қиз ҳам.
 Одатлардан у ҳатлаб ошди,
 Қасамини бузди мардона
 Қўшини шоҳ-ла пинҳон ўйнашди
 Ва бўлди бир қизчага она.
 Одамлардан яширин, тоққа
 Бўғоз кийик изидая кетди,
 Туққан қизин у ўша ёққа —
 Унгирдаги торга беркитди...
 Дарё етти марта музлади,
 Етти марта гул очди дара.
 Кийик овлаб, шоҳлик қизлари
 Бир кун кўрди қазик манзара:
 Тўп кийикнинг нақ орасида
 Қора сочи кўзини тўсиб,
 Етти яшар бир норасида—

Қиз шамолдай борарди учиб,
Бедовларда қизлар қувдилар
Ва у қизни тутиб олдилар.
Бундай овлан эҳ, қувондилар!
Маликага олиб келдилар.
Бир қалқили она юрати,
Қизларга сир бермади, бироқ!
Тўлаб кетди унинг кўкраги,
Сув келганди нисоли булоқ!
«Сувуларим, ташаккур сизга.
Қўёш — тангрим (хобимда туйдим)
Бир қиз ваъда қилганди бина...»
Шундай дед қизини суйди.
О, Тўмарис! Эсласанг керак:
Ўргангунча уйга, ўтовга,
Гоҳи-гоҳи бўлиб жонсерак,
Қочар эдинг чўлга, айловга.
Оч буреутни сен таранг ёйлап
Кўкда отиб қулатар эдинг,
Сув сийриб айқирган сойдан,
Юлдуз санаб жим ётар эдинг.
Данг тоблаган дойураклигинг,
Чимирилган қош-қовоқларинг,
Кийик каби қув, сергаклигинг,
Кийиксифат тик оёқларинг,
Билсам, бизнинг қизларга булар
Сендан қолган бир мерос экан,
Оҳу каби сақлайди улар,
Қулниги ҳам шунга мос экан...

Одатча, Тўмарис бир кун
Эртадандала далага қочди,
Ўйлаб топди дар турли ўйин,
Кийик билан роса қулашди.
Кеч кирганда чиқиб теракка,

Бир айрида уйқуга кетди.
Тонгта яқин шохда бир ҳанка
Шақ-шақ қилиб уни уйғотди.
Назар солса кийик пайида
Бир оч йўлбарс ерда ётарди.
Қиз сакради турган жойидан,
Ҳанжар санчиб қоринини ёрди.
Яралинган ёввойи ҳайвон
Жон ҳолатда қизга ташланди,
Ғижрикка тўлди баёбон,
Ҳаёт-манот жанги бошланди.
Кимлар ёйдан юборган найза
Оч йўлбарсини қулатди дарҳол,
Жон берди у инграб бир лаҳза...
Қиз ҳангу манг қараб қолди лол.
Турар эди бир лиғит кулиб...
(Подшо қизни билмасди ҳануз
«Эркак» нима?— шу ёшта келиб,
Унга танши эмасди бу сўз...)
Аввал ҳурқиди, кейин ўрганди,
Аста-секин юввош тортди у.
Юрагида унинг уйғонди
Қуёш каби ниссиқ бир туйғу.
Буҳачанинг шохчаларидай
Қўкрагида олов лол этди.
Уйни билди бўлиб пайдар-пай
Шу зафлда кўл куклар ўтди.
Тўбилги сой бўйида бир кун
Лиғит қизга шундай сўз деди:
«Жоним, буқдай юриш сен учув,
Ҳашини ростни, хавфлидир энди.
Қизил тулки думини асло
Қўлтигинга яшириб бўлмас.
Агар бўлса бу сирдан огоҳ,
Подшо онанг сени соғ қўймас.

Массагетлар обод элида
Икки ярим минг билча бурун
Бўлган эди шу қонли қирғин...

7

Едиладир тарихнинг ул кун:
Саҳрода чағи-тўзон кўтариб,
Икки улкан қудратли тўлқин
Қарши келар эди ўкириб.
Ер қаъридан шунда ногаҳон
Янграгандай ёвуз бир нидо,
Кулоқлар тим битди-да, шу он
Еру кўкки титратди садо.
Уруш, уруш! Ажал тўғи бу,
Бу — қутурган икки аждаҳо,
Кўтарганча тўзону тулув,
Бир-бирини чайнайди дарҳол.
Тиг-найзалар зириллаб учар,
Ойболталар ярқ-ярқ ёнади
Бировлар от ёнини қучар,
Бошқалар қон қусиб боради.
Ажал жангдан улушини олар,
Ҳийла кучга чап бериб ўтар,
Илон бошли жангар туялар
Одамлардай олишиб кетар.
Куз тоғинини қоплади тўзон,
Қилич, қалқон чақмоқ чақади.
Қанча отлар қулаб, берар жон,
Дарё-дарё қонлар оқади.
Эгар қоши ботар кўкракка,
Қасос ўти тўлар юракка,
Кўзи қонга тўлган йиғитлар
Елга найза санчади тикка.
Пиёдалар ёйни тортади.

Нақ мўлжалга найза отади
Одмос қилч совутни йиртиб,
Ев қалбига чуқур ботади.
Мурдалардан чўчиб бедовлар
Четлаб ўтиб, қаттиқ кишнапти,
Ур-йиқитда шошлаган ёвлар
Бир-бирини роса муштлайди...

Тепаликда турар мағрур шоҳ,
Ҷраб олган сара лашкари.
Буйруқ кутар, ҳар ишдан огоҳ
Айёр Крез¹ неча навкари.
Ишончи зўр, лашкари лак-лак,
Зафар чўтмас соҳибқиронга!
Бир ишора қилса — бу демак,
Минг-минг қўшини тушди майдонга:
У ёлдаган сара аскарлар,
Ассурийлар ва вавилонлар,
Навкарларки қутиртирарди
Ваъда қилган олтин ҳамёнлар...
Бироқ қилиқ уруш бўлди бу,
Шоҳ лашкарини учдан бириёқ,
Бирин-кетин қулаб баброқ-туғ,
Жанг бошида қочди гунтароқ.
Уч кун ўтмай уч мартаба шоҳ —
Қўшинлари зарба едилар,
Енгилишдан эгишиб огоҳ,
Чонарлар куч сўраб келдилар.
Шоҳ лабида заҳарландаси
Қаҳру ғазаб билан алишди.
Фармон берди дербек тўдаси

¹ К р е з — Қайхисравнинг энг яқин ва энг манор наъри,
Ливия ҳароли.

Филлари-ла майдонга тушли,
Яланглиниб филлар югурди
Бало-қазо каби ёнилиб,
Дуч келгани йиқиди, сурди,
Қулоқлари қўпод осилиб,
Қордай қалин ёққан найзалар
Филга бўлмай чини чаққанча,
Фил кўрмаган мардлар бу сафар
Жангда шошиб қолдилар анча...
Карнайларни баланд янгираб
Эронликлар дозруг солдилар,
Массагетлар чекинаётиб,
Ёни изларига солдилар...
Уч кунли бул босилди, улар
Шунда тортиб от жиловини,
Девор бўлиб кутиб олдилар
Массагетлар қаттол ёвини...

8

Бир замонлар Уғиз-чўнг дарё
Тўлиб оққан эски издан.
Бир мақбара туради танҳо,
Ботаётган қуёш издан—
Нур инади.

Илонкўз бўлоқ
Сизиб чиқар тоғ дарасидан,
Кўз ёшидай силқир яққироқ
Нозик ирмоқ тол орасидан.
Сой бўйида осилган чиниқ—
Таран-тарам қизғин новдалар.
Қирғовуллар учар, қийқириқ—
Акс-садоси пиллаб қолар.
От кўтармай сувдан бошини,
Суй инади сўлиги билан.

Қучоқлаб бир қабр тошини,
Кимдир ётар.

Ким бўлди экан?

Бу — Тўмарис, тўзал малика,
«Онажон!» деб талпиниб ётган.
Бунда азиз унинг қалбига—
Ҳар бир нарса.

Шу ерда топган—

Ға бахтини: дунёга келиб,
Кийик эмиб, яйраб улғайган.
Кийиклар-ла шамолдай елиб,
Селгини ҳам шу ерда туйган...
Бунда подшо онаси ухлар,
Евуз куёв кесган бошини...
Энди уни қизчаси йўқлар,
Тош қучоқлаб, тўкиб ёшини...
Тош аёллар — ҳайкаллар гўё
Ундан кулиб дашном беради:
«Белингдаги чўқмор нечун, ё
Яна жангга борми кераги?»
Ҳов, пастликда, тўзон тагида
Мудҳиш қирғин давом этади.
Гоҳ тинади, аммо янгидан
Қонли тўлқини қалқиб кетади...
Силаб-силаб қабр тошини,
Ойтўмарис ўрнидан турди.
Ингиб жами саркардасини
Тонгга қадар у кенгаш қурди...

Саҳарпалла Чўлпон кўринди,
Янги кундан келтирди хабар.
Оқ булоқда бари юанида,
Тиниқ сувдан тўйиб ичдилар.
Тўмарис оқ совут кийди-да,
Лашкарини турғизди сафга.

Эшил сахраб даштиб кийиндай
Миниб олди у Оқ бұз — отта.
Оқ довулинит ортидан шунда
Қора лава кўтарди сурон,
Янгради бир китоб қўшинда:
«О, наладвор она, Оқ Чўлпон!»
Икки душман нақ тоғ бошинда,
Тўқнаш келган икки булутдай.
Буни кўрган одам тушида
Хатто эслаб кўир унутмай.
Қўллар — қўлга, отлар — отларга:
«Мен оламан!» деб босиб борар.
Хуштак чалар ўқлар ўқларга,
Еб қўйғудай кўзлар бақрайр.
Бир-бирини танимас инсон,
Қум-тувроққа қон қоринида.
Ҳаёт-намот бир-бирин бу он
От устидан ағдаринида...

Шундайинди тавба, одамлар!
Улар илк бор пайдо бўлган он
Ўт, сув, меҳр, ҳасид, аламлар
Юрагида урганидн туғён.
Одамларни одам туғади,
Дунёга ҳам келтирар улар.
Абил қочса, Қобил қували,
Бир-бирини ўлдирар улар.
Сиртмоқ эшар одамга одам,
Алоб берар одамга одам,
Қирмоқ учун одамни одам,
Қурол ясар одамга одам...
Уруш бўлса — туриш бўлмайди,
Ва қурбонсиз уруш бўлмайди.
Бу — урушнинг қонуни азал,
Уруш элга бадир ҳар маҳал...

Жаҳонгирлар — босқинчилар, сиз
 Қадимлардан чигиртмасимон
 Алмисоқдан уруғ очасиз,
 Уруш кайфи билан, ичиб қон.
 Бу минг қуроқ Ер куррасини
 Бўлшмаган кунингиз бўлмас.
 «Элни элга сол, даласини —
 Бос!» — шу сизга шир бўлса бас.
 Турли йўлдан, турли замонда
 Борасизлар, аммо, оқибат
 Қутажакдир сизни жаҳонда
 Фақат бир хил аянчи қисмат...
 Хўш, не бўлди, ҳаддидан ошиб,
 Тинч воҳага босиб кирган ён?
 Ҳов, мурдалар ётибди сасиб,
 Уруш ана шундай беаён.
 Таниб кўр-чи, кимлар ётибди,
 Янтоқзорда қонга бўялиб?
 Ҳов, саркарда, нима топибди
 Донғу дунё пайида келиб?
 У деҳқонми, ёки кулолми,
 Бу урушга зўрлаб ҳайдалган?
 Ҳов, анови ёлғиз ниҳолми,
 Юртида зор севгани қолган?
 Эронлими, анови ерда
 Қарга чўқиб кетган кўзини?
 Массаетми, жонажон элга
 Жангда қалқон этган ўзини?
 Ким билса ҳам у, бу майдонга
 Элдиринга келган, отишга!
 У келмаган бўялиб қонга
 Янтоқзорда бундай ётишга...
 Қатор-қатор ётади инсон, —

Қамбағалми, бойми — бефойда!
Хўш, қаёқда у соҳибқирон,
Кежирдагин чўзган шоҳ қайда?..
Массажетлар қилдириб топди
Кайхисравнинг қонли мурдасин.
Соқолидан тортиди-да чопди—
Жудо қилди бошдан танасин.
Кўкрагига қадалган тичоқ,
Бу қайси бир боширнинг иши?
Шунда ётар очганча қучоқ
Бир массажет — қулоқсиз жиши...

Қия узра Тўмарис турар,
Суялганча оқ найзасига.
Сочида қон ва тер ялтирар,
Қарар қонли кенг далласига,
Қурум бостан мунгли дийдорин
Чиллиб ўтган қанчалар ажин,
Таниганлар дейди: «Офарин!»
Билмаганлар савол берар: «Қим?»
Пастда эса, мағрур ўкириб,
Ювиб қумлоқ қирғоқларини,
Гоҳ ҳаллослаб, гоҳи бўкириб
Ечиб дейди жумбоқларини:
«Ҳой, мени тинч қўйинглар, етар,
Сизлар билан ишим йўқ асло,
Бир-бирингиз қирасиз баттар,
Наҳот, сизга тордир бу дунё?
Фақат икки нарса ўлмайди,
Икки нарса яшар умрбод;
Бу — мен ва вақт — завол билмайди,
Шу иккимиз мингу барҳаёт»,
Бирон, қулоқ солмайдди одам,
Салқин сувдан ичди қониб,
Тик қояга чиқди шу дам,

Ҳайқиради у газабланиб:

«Эй келгинди,

Эй жаҳонгир шоҳ,
Бизга шунча ёвуалик қилдинг.
Сен ўзингдан бошқаларни ё,
Эси пастроқ, тубанроқ билдинг!
Темир ўтда қазийди, аммо
Уни темир қисиб олади.
Биров чуқур қазийди, аммо
Унга ўзи тушиб қолади.
Одам кўзи шунча оч экан,
Шунча тўймас экану, бироқ
Бир кун уни тўлдирар экан.
Фақатгина бир ҳовуч тупроқ.
Уз ваъдамни мен олиб эста,
Қонхўр, қонга тўйгизай сени!»
Шундай дея Тўмарис мешга—
Қонли мешга тикди каллани...
Массагетлар — саҳро шёрлари
Товон тираб ўз даласида
Турар эди она ерлари—
Улуғ дарё нақ ёқасида.
Бўқ, у дарё ёқаси эмас,
Халқнинг кўҳна тарихи эди.
Юртининг хайдоқ даласи эмас,
Илк юз очган тақдир эди.
Кунчақарнинг уфқи лола ранг,
У томонда бир нур ёрлабди.
Худди қулон бағридай таранг
Умид тонги кулиб чорлайди.

Кўнгил кўнгилдан сув ичар. Муҳаммад Али тар- жимаси	9
Қорақалпоқ Абдулла Орипов таржимаси	11
Толзор соҳил хотиралари. Маъруф Жалил тар- жимаси	13
Айт сен Ажиниёзнинг қўшиқларидан. Абдулла Орипов таржимаси	17
Ўзбекистон. Абдулла Орипов таржимаси	19
Навоийга. Муҳаммад Али таржимаси	24
Ватан. Маъруф Жалил таржимаси	25
Чўғирма. Шухрат ва Маъруф Жалил таржимаси	28
Чексиз муҳаббат. Р. Содиқова таржимаси	31
Она. Р. Содиқова таржимаси	33
Нораста. Р. Содиқова таржимаси	35
Орденли халқимга. Шухрат ва Маъруф Жалил таржимаси	37
Қадрдон сўқмоқлар. Муҳаммад Али таржимаси	41
Чолга салом берсам ўша сўқмоқда	42
Хоразмга. Муҳаммад Али таржимаси	43
Машиналар бўлга чиқади. Ҳусниддин Шарипов таржимаси	44
Содиқ шорга. Ҳусниддин Шарипов таржимаси	49
Чанорнинг шоҳи санса. Ҳусниддин Шарипов таржимаси	51
Ярашар. Ҳусниддин Шарипов таржимаси	54
Осуларлар. Зулфия таржимаси	55
Сув париси. Ҳусниддин Шарипов таржимаси	57
Қиз кўнгли—қизил гул. Ҳусниддин Шарипов таржимаси	60
Гўзал Юшара. Ҳусниддин Шарипов таржимаси	61
Насиҳат. Зулфия таржимаси	63

Асаблар. Жуманиёз Жабборов таржимаси . . .	65
Қирғизларга. Жуманиёз Жабборов таржимаси	67
Бу оқшом юлдузлар чўнг, йарик эди.. Жуманиёз Жабборов таржимаси	69
Биринчи муаллим. Жуманиёз Жабборов таржимаси	71
Шоирларнинг қандоқ суёмоқлигини. Жуманиёз Жабборов таржимаси	73
Сўфитўрғайнинг ўлими. Жуманиёз Жабборов таржимаси	74
Бола эмизаётган аёлга. Жуманиёз Жабборов таржимаси	76
Кеч маҳалда майси қирдан... Жуманиёз Жабборов таржимаси	78
Бизнинг овул қизи. Зулфия таржимаси	80
Саарема. Жуманиёз Жабборов таржимаси . . .	83
Шухрат арваси. Гулчеҳра Жўраева таржимаси	85
Дўстларим бор, йўқмас душманим. Муҳаммад Али таржимаси	87
Саллона-саллона борар бир жонон. Муҳаммад Али таржимаси	88
Қорақалпоғистон кутади сени. Муҳаммад Али таржимаси	91
Қизинг гўзал бўлсин, шоира бўлсин. Муҳаммад Али таржимаси	95
Халқ сўзлари. Муҳаммад Али таржимаси . . .	97
Эпиграммалар. Муҳаммад Али таржимаси . . .	100
Пигитнинг дўсти бўлсин. Маъруф Жалил таржимаси	101
Қозоқдарё. Маъруф Жалил таржимаси	103
Булбул тўйига. Маъруф Жалил таржимаси . .	105
Мен Абайни ёддан билган халқман. Маъруф Жалил таржимаси	108
Сулув экан Олмаота қизлари. Маъруф Жалил таржимаси	110
Тўқайга. Маъруф Жалил таржимаси	113
Хуш келдинг туркманим, сафо келибсан. Маъруф Жалил таржимаси	115
Махтумжуди йўлида. Маъруф Жалил таржимаси .	117
Менинг нилит вақтим, сенинг қиз вақтинг. Ҳалима Худойбердиева таржимаси	119
Саксовул. Ҳалима Худойбердиева таржимаси .	121
Муҳаммас. Ҳалима Худойбердиева таржимаси .	122

Шўрча:

1-сонет. Ҳусниддин Шарипов таржимаси . . .	124
2-сонет. Абдулла Орипов таржимаси . . .	124
3-сонет. Абдулла Орипов таржимаси . . .	125
4-Ажал сиртмоғидан қутулиб бўлмас Маъруф Жалил таржимаси	126
Шоир гуноҳи. Ҳусниддин Шарипов таржимаси . . .	127
Она тилимга. Рауф Парфи таржимаси	132
«Насибанг оқ бўлсин». Рауф Парфи таржимаси . . .	134
Амударёнинг қизлари. Азиз Абдураззоқ тар- жимаси	135
Тинмай ёмиғир ёғар Пярну йўлида. Азиз Абдураз- зоқ таржимаси	137
Шухратпараст бўлишдан уял. Азиз Абдураззоқ таржимаси	139
«Миллион аср бу кенг оламда». Азиз Абдураз- зоқ таржимаси	141
Рубоийлар. Азиз Абдураззоқ таржимаси	143
Ўкинч. Ҳусниддин Шарипов таржимаси	148
Ливадия ҳақида тўртликлар. Ҳусниддин Шарип- ов таржимаси	149
Сулувлар ва шоирлар. Жуманийн Жабборов тар- жимаси	150
Тўмарис (Достон). Ҳамид Ғуллом таржимаси	155

На узбекском языке

Ибрагим Юсупов

Стеной жаворонок

Перевод с издания „Из одного ринка“
изд-во „Наркиллахист“ 1971, г. Нукус.

Редактор М. Жалилов

Рассон Н. Цыганов

Расмлар редактори Н. Холжон

Техн. редактор Н. Журасна

Корректор Ш. Собирова

Босмадонига берилди 14/VI-1972 й. Босмага рух
этланди 2/VIII-1972 й. Формати 70×90^{1/16}. Босма
5,5. Шарҳли босма а. 6,43. Наср. а. 3,56. Тираж
8000. Ёзувур Фулом жомилани Адабига ва санъатига
рейтин. Тошкент, Наманган кўчаси, 20. Шарҳнома
№ 282-68 г.

Ўзбекистон ССР Министрлар Совети Маълумат Да
лат комитетининг Тошкент полиграфкомбинати
таърихдан маърузалари № 1 қўғоғи босилди. Тира
жист, Наманган кўчаси, 21. 1972 йил. Заказ № 159.
Баҳоси 5-чи муҳозаза 80 т. 7-чи муҳозаза 83 т.

17 сел

ПРОВЕРЕН
1980

УССР Д... 1972

№ " 2832

Гос. архивная служба УССР

- 8 ДЕК 1972